

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Petra Valachovičová

Vztah odpovědnosti za škodu a odpovědnosti za vady

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce: 20. 2. 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20. 2. 2011

Petra Valachovičová

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala Prof. JUDr. Jiřímu Švestkovi, DrSc. za podnětné rady a připomínky při vypracování této diplomové práce.

Úvodem	3
1. Pojem právní odpovědnosti	5
2. Prevence škod v občanskoprávních vztazích	6
2.1 Generální prevence	7
2.2 Speciální prevence	10
3. Odpovědnost za škodu	12
3.1 Funkce odpovědnosti za škodu	13
3.2 Subjekty odpovědnosti za škodu.....	15
3.3 Předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu.....	17
3.4 Protiprávní úkon	19
3.5 Škoda	29
3.6 Příčinná souvislost	31
3.7 Zavinění	35
4. Odpovědnost za vady	39
4.1 Funkce odpovědnosti za vady	40
4.2 Předpoklady vzniku odpovědnosti za vady	42
4.3 Existence původní (primární) právní povinnosti	44
4.4 Úplatný převod věci.....	44
4.5 Porušení povinnosti převodce řádně splnit závazek (protiprávní úkon).....	45
4.6 Vady.....	46
4.7 Výskyt, resp. projevení se vady v určitém časovém okamžiku či období	60
4.8 Existence příčinné souvislosti.....	62
5. Vzájemný vztah práv z odpovědnosti za vady a z odpovědnosti za škodu	63
6. Zákon č.59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku	72
6.1 Předpoklady uplatnění odpovědnosti za výrobek	74
6.2 Pojem výrobce v zákoně o odpovědnosti za výrobek	76
6.3 Pojem výrobek v zákoně o odpovědnosti za výrobek.....	77

6.4 Pojem vada výrobku v zákoně o odpovědnosti za výrobek.....	77
6.5 Vymezení liberačních důvodů	78
6.6 Zákaz vyloučení nebo omezení odpovědnosti za výrobek předem	81
Závěrem.....	84
Seznam literatury	86
Résumé	88

Úvodem

Téma diplomové práce jsem si zvolila hlavně z důvodu jeho aktuálnosti a praktického využití v každodenním životě. Jak odpovědnost za škodu, tak odpovědnost za vady jsou významné právní instituty, jež představují důležitou a nedílnou součást každého právního řádu. Práva z odpovědnosti za škodu zajišťují náhradu újmy ve formě škody na zdraví, na majetku, případně na jiných statcích chráněných občanským právem, která vznikla porušením povinnosti uložené zpravidla zákonem. Skupina práv z odpovědnosti za vady slouží k náhradě újmy, která vznikla v důsledku vadného plnění. O tom jak se vypořádat se způsobenou škodou nebo újmou, která vznikla jako důsledek vadného plnění, se v praxi ukazuje jako stěžejní problém, který bývá nejednou řešen i prostřednictvím judikatury. Moje práce bude tedy zaměřena na vymezení institutů odpovědnosti za škodu a odpovědnosti za vady a na jejich vzájemný vztah.

Práce je rozdělena na 6 hlavních částí – kapitol a jejich podkapitoly.

V úvodní kapitole se pokouším o vysvětlení pojmu právní odpovědnosti z hlediska právní teorie. Vzhledem k tomu, že tento pojem není teorií vnímán jednotně, ráda bych zde zmínila názory vybraných odborníků na danou oblast.

Odpovědnost za škodu se uplatňuje také tam, kde dochází k porušení jak obecné, tak i zvláštní prevenční povinnosti, proto se věnuji v druhé kapitole také problematice předcházení hrozícím škodám.

Ve třetí a čtvrté kapitole se budu zaměřovat na samotné předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu a předpoklady vzniku odpovědnosti za vady, na funkce, které jednotlivé instituty plní.

V páté kapitole nastíním problematiku vzájemného vztahu práv z odpovědnosti za škodu a z odpovědnosti za vady. V praxi totižto velmi často dochází k tomu, že v důsledku

poskytnutí vadného předmětu plnění, je způsobena škoda na zdraví, na majetku nebo na jiném statku chráněném občanským právem. Jak danou situaci řešit? Cílem této kapitoly je proto odpovědět na tuto otázku. Budu se zde zabývat rozdílnými rysy obou institutů a jejich vzájemným vztahem.

V šesté kapitole budu věnovat pozornost zákonu č.59/1998Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, přičemž mým cílem je zaměřit se na vymezení základních pojmů.

1. Pojem právní odpovědnosti

Právní odpovědnost je významným institutem veřejného i soukromého práva a zkoumání tohoto pojmu je v právní vědě věnována značná pozornost. Avšak stále ohledně tohoto pojmu nepadají, co se týče jeho vymezení, názorová jednotnost.

V současné právní vědě je většinově přijímaným názorem takové pojetí právní odpovědnosti, kdy chápeme právní odpovědnost jako následnou povinnost, tedy sekundární následek, který je předpokládán v sankční složce právní normy. Nejprve musí existovat primární povinnost, pak teprve může vzniknout odpovědnost (odpovědnostní povinnost). Pokud povinná osoba poruší svoji primární povinnost, bývá stížena nepříznivým následkem, který má podobu nové povinnosti (odpovědnosti). Tento nepříznivý následek představuje podstatu sekundární právní povinnosti (právní odpovědnosti) a zakládá odpovědnostní právní vztah.

V české právní teorii se jako první pokusil o vymezení pojmu právní odpovědnost Viktor Knapp. Byl zastáncem aktivního (tzv. prospektivního) pojetí právní odpovědnosti. Odpovědnost chápe jako hrozbu sankcí a její vznik se váže na vznik primární povinnosti. Účelem závazkové odpovědnosti je působit jako prevence pro zajištění řádného splnění povinnosti. Knapp zhodnotil, že subjekt, který má určitou povinnost, je vystaven hrozbě sankcí v případě, že tuto povinnost poruší. Porušení povinnosti bylo chápáno jako právní důvod vzniku odpovědnosti. Podle jeho názoru dochází ke vzniku právní odpovědnosti ještě před samotným porušením primární povinnosti, většinou souběžně s touto povinností. Pokud by však odpovědnost vznikla až z důvodu nesplnění povinnosti, nebyl by povinný subjekt, v případě, že by povinnost řádně splnil, odpovědný nikdy.¹

Knapp se také zabýval vztahem mezi odpovědností a sankcí. Sankci vnímá jako důsledek odpovědnosti a právo musí v konkrétním případě hrozit sankcí za porušení povinnosti.

¹ Knapp, Viktor. O vzájemném vztahu právní normy a chování jí upraveného. Filozofický časopis, 1957, č. 4, s. 481

Odpovědnost je pak na základě tohoto rozdělena do dvou fází. První fáze nastupuje při vzniku povinnosti, představuje tak hrozbu sankcí. Druhá následuje při porušení povinnosti a má podobu vlastní sankce.² Při existenci povinnosti je povinný subjekt odpovědný vždy, avšak někdy se na něj vztahuje jenom hrozba sankce, jindy také přímo její důsledky.

Odlíšné pojetí pak vychází z retrospektivní teorie, podle které právní odpovědnost představuje sankci, která je sekundární povinností a má svůj původ v porušení primární povinnosti, která vyplývá ze závazkového právního vztahu. Mezi zastánce této teorie se řadí Marta Knappová. Podle ní představuje odpovědnost sekundární povinnost, která má původ v porušení primární povinnosti. Marta Knappová se zabývala vymezením pojmu občanskoprávní odpovědnost. Podle jejího tvrzení odpovědnost směřuje od jednoho subjektu k jinému. Povinný subjekt má odpovědnostní povinnost a proti němu stojí oprávněný subjekt, kterému odpovědnostní vztah přisuzuje právo. Z uvedeného dospěla Knappová k závěru, že právní odpovědnost je právní povinností a jelikož vzniká až na základě porušení primární povinnosti, jedná se o sekundární povinnost. Podle ní tedy: „Občanskoprávní povinnost, byť jejím základem je civilní sankce, není pojmově s civilní sankcí totožná. Je její podtřídou (podmnožinou). Nikoliv totiž každá civilní sankce je občanskoprávní povinnost, nýbrž, tolikto ta, která spočívá ve vzniku sankční povinnosti, tj. odpovědnostní povinnosti, která je ve vztahu k porušené primární povinnosti sama povinností sekundární.“³ Občanskoprávní odpovědnost je podle ní právním následkem porušení primární povinnosti a jedná se tedy o sekundární povinnost, která je zároveň sankcí.

2. Prevence škod v občanskoprávních vztazích

Každé porušení právních povinností v občanskoprávních vztazích nebo jejich ohrožení se stává individuálně i společensky nežádoucí, protože bývá spojeno s nepříznivými individuálními majetkovými újmami i společenskými ztrátami a to škodami na majetku,

² Knapp, V. Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu. Praha: Stát a právo, 1956, s. 74

³ Knappová, M. Povinnost a odpovědnost v občanském právu. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 238

zdraví, životě, přírodě a životním prostředí. Proto občanský zákoník klade velký důraz na občanskoprávní prevenci, jakožto jednu ze stěžejních zásad, které ovládají celou oblast úpravy občanskoprávních, a tím i soukromých vztahů. Cílem této občanskoprávní prevence je předcházení každého ohrožení nebo porušení právních povinností v občanskoprávních vztazích. Základem je obecně uznávaná myšlenka, že z individuálního i společenského hlediska je vždy lepší a jednodušší škodám předcházet než je následně složitým způsobem nahrazovat.

Úprava občanského zákoníku je úpravou obecnou oproti úpravě obsažené v obchodním zákoníku a má subsidiární charakter oproti všem právním předpisům upravujícím danou problematiku, které jsou upraveny komplexně.⁴

Především v části VI. občanského zákoníku, konkrétně v souvislosti s úpravou odpovědnosti za škodu v § 415 až § 419 došlo ke zdůraznění principu prevence. Právě v této oblasti může občanskoprávní prevence svým způsobem účinně přispívat k předcházení individuálně i společensky citelným újmám a škodám.

Předcházení hrozícím škodám v občanském zákoníku je upraveno v ustanovení § 415 a násl. obč. zák., a to ve dvou rovinách:

- v rovině generální prevence škod jako povinnost všech fyzických a právnických osob odvracet porušování právních povinností a
- v rovině speciální prevence jako speciální povinnosti k odvrácení konkrétní hrozby vzniku škody.

2.1 Generální prevence

Všeobecná prevenční povinnost představuje důležitou zásadu civilního práva a vztahuje se jak na majetkové, tak nemajetkové škody. Je zakotvena v ustanovení § 415 obč. zák. jako

⁴ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 401-402

počínání si každého za konkrétních okolností jednotlivého případu vždy natolik bedlivě a pozorně tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na životě a na majetku jiných, jakož i na dalších společenských hodnotách jako jsou příroda a životní prostředí. Povinnost předcházet škodám se tedy vztahuje nejen na dodržování povinností uložených na základě zákona nebo převzatých na základě smluvních ujednání, ale ukládá i obecnou povinnost, počínat si v dané situaci vzhledem ke konkrétním okolnostem natolik obezřetně, aby nevznikla žádná škoda.⁵

Princip obecné prevence je také spojen s další zásadou občanského práva, a to neminem leade, která ukládá povinnost každému, aby nikomu neškodil, nebo nepřispíval vzniku škody a pokud škoda vznikla, aby nezvětšil její rozsah. Ustanovení § 3 odst. 2 obč. zák. ukládá fyzickým i právnickým osobám, ale i státním orgánům a orgánům místní samosprávy dbát o to, aby nedocházelo k ohrožování a porušování práva z občanskoprávních vztahů a aby byly případné rozpory mezi účastníky odstraňovány především dohodou.

Preventivně působí na subjekty občanského práva i vědomí hrozby odpovědnosti a v případě naplnění zákonných předpokladů rychlá a neodvratná realizace občanskoprávní odpovědnosti za způsobenou škodu, kterou předpokládá příslušná sankční norma. Hrozba této odpovědnosti ovlivňuje chování subjektů občanského práva tak, aby se vyhýbaly porušování právních povinností, které jsou zpravidla spojeny se vznikem škod. Je potřebné také zmínit, že i realizovaná občanskoprávní odpovědnost za způsobenou škodu působí preventivně vůči tomu, kdo je jí v konkrétním případě postižen, a tyto subjekty pak pobízí, aby příště věnovaly náležitou pozornost svému chování a aby bylo jejich chování v souladu s právem.⁶

⁵ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 403

⁶ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 404

Každá fyzická nebo právnická osoba, která nerespektuje takto uloženou obecnou právní povinnost podle § 415, jedná protiprávně. Při splnění dalších předpokladů odpovídá tato fyzická nebo právnická osoba za škodu, která tímto způsobem vznikne. Každý je povinen při svém jednání s ohledem na konkrétní situaci zachovávat určitý stupeň opatrnosti, který je způsobilý zabránit vzniku škody. Postačující je přitom běžná opatrnost. Tato skutečnost vyplývá i z rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. února 2003, sp. zn. 25 Cdo 618/20018, který stanoví, že dle ustanovení § 415 občanského zákoníku je každý povinen zachovávat takový stupeň pozornosti, který dle objektivního posouzení je způsobilý zabránit, nebo co nejvíce omezit riziko vzniku škod na životě, zdraví a majetku. Jedná se o takový stupeň pozornosti, který lze po něm vzhledem ke konkrétní časové a místní situaci rozumně požadovat.

V souvislosti s touto problematikou uvádím následující judikaturu:

Významný je například rozsudek Nejvyššího soudu ČR: Jestliže byl vlastník pozemku v konkrétním případě upozorněn na to, že stav porostů na pozemku hrozí způsobit škodu, je jeho povinností, i když pozemek předal do užívání jinému, alespoň upozornit uživatele pozemku na závadný stav a potřebu provést potřebné opatření. Nesplnění této povinnosti může mít za následek i odpovědnost vlastníka pozemku za škodu vzniklou ze špatného stavu porostů na jeho pozemku.⁷

Dále můžu zmínit rozsudek R 12/1986, který stanoví, že porušením právní povinnosti ve smyslu ustanovení § 420 občanského zákoníku je také porušení povinnosti počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám dle ustanovení § 415 občanského zákoníku. Takovým počínáním je například péče o to, aby v ubytovacím zařízení byla provedena opatření zamezující nebo snižující možnost pádu ubytovaných osob z horního lůžka v ložnicích vybavených lůžky umístěnými nad sebou.

⁷ R 9/92

2.2 Speciální prevence

Pokud má být úprava odpovědnosti za škodu v občanském právu účinná, nemůže se omezovat jen na působení ve smyslu všeobecné (generální) prevence.

Zvláštní preventivní povinnost je upravena v ustanovení § 417 odst. 1. obč. zák. Subjekt, kterému hrozí škoda (ohrožený), je povinen zakročit k jejímu odvrácení sám, a to způsobem přiměřeným konkrétnímu ohrožení. Toto ustanovení úzce navazuje na ustanovení § 415 obč. zák., které vychází z toho, aby každý, tedy i ohrožený, zakročil proti hrozící škodě. Na rozdíl od prevence všeobecné je tedy povinnost uložena vymezeným subjektům - ohroženým. Povinnost zde uložená se vztahuje jen na toho, komu škoda hrozí, a to i v případě, že nebezpečí vzniku škody vyvolal sám. Nejde jen o povinnost k odvrácení škody, tedy aby ke škodě vůbec nedošlo, ale i o povinnost, pokud škoda již vznikla, zakročit za účelem zmírnění jejího rozsahu.⁸

Je dovoleno jednat pouze takovým způsobem, který je přiměřený okolnostem ohrožení. Kritérium přiměřenosti způsobu zákroku se vymezuje zejména s ohledem na druh a intenzitu ohrožení, k situaci, která ohrožením nastala, a k subjektivním možnostem ohroženého. Na zřetel musí být při posuzování brána také povinnost dodržovat úctu k dobrým mravům i k sousedskému soužití osob a i respektování povinnosti nezpůsobit škodu. Při posuzování těchto případů je také nutné rozhodnout, zda lze jednání ohroženého kvalifikovat jako jednání v souladu s § 417 odst. 1 občanského zákoníku, anebo že se jedná o vybočení (exces). Pokud ohrožený nevyhoví této zákonné povinnosti, může jeho jednání naplnit znaky skutkové podstaty § 441 obč. zák. a ohrožený si ponese škodu zčásti nebo zcela sám.

Jedná-li se o vážné ohrožení, má ohrožený právo domáhat se u soudu, aby ohrožovateli byla uložena povinnost provést určité vhodné a přiměřené opatření k odvrácení hrozící

⁸ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. II. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1191-1193

škody. Povaha opatření závisí vždy na okolnostech daného případu a může spočívat jak v povinnosti zdržení se určitého jednání či konkrétní činnosti, tak v určitém jednání, které by hrozbu škody odvrátilo.

Opatření k odvrácení škody podle § 417 obč. zák. je možné uložit jen v případě, že hrozí vznik škody. Není podmínkou, aby vznik škody bezprostředně hrozil. Stačí, pokud jde o ohrožení, ale vážné, v jehož důsledku škoda vznikne v budoucnu. Ustanovení § 417 odst. 2 občanského zákoníku poskytuje preventivní ochranu na rozdíl od ustanovení § 127 odst. 1 obč. zák., které upravuje ochranu v případě již nastalého rušení. Vztah ustanovení § 127 odst. 1 občanského zákoníku k ustanovení § 417 odst. 2 občanského zákoníku upravuje rozsudek NS č. C 3391- NS sp. zn. 22 Cdo 1733/ 2004 tak, že zajišťuje ochranu před vážným ohrožením výkonu práv tím, že umožňuje oprávněné osobě, domáhat se, aby se jiná osoba zdržela ohrožující činnosti. Vztah ustanovení § 127 odst. 1 občanského zákoníku k ustanovení § 417 odst. 2 občanského zákoníku, je vztah speciálního předpisu k předpisu obecnému. Tím není vyloučeno, aby se oprávněná osoba domáhala, aby se žalovaný zdržel vážného ohrožování práv podle § 127 odst. 1 občanského zákoníku a současně provedl vhodné a přiměřené opatření k odvrácení hrozící škody.

Povinnou osobou je ten, kdo by odpovídal za škodu, pokud by k ní skutečně došlo. Proti činnosti, která je oprávněná, se u soudu ochrany domáhat nelze. Uvedené neplatí, je-li taková činnost vykonávána v rozporu se zákonem nebo daným úředním povolením.

Pokud provede povinná osoba zákrok k zamezení nebo omezení rozsahu škody, mohou jí vzniknout v souvislosti s tímto zákrokem určité náklady. Anebo ohrožený může při daném zásahu utrpět škodu, nebo jí způsobí jinému. Proto ustanovení § 419 občanského zákoníku poskytuje ohroženému právo na náhradu nákladů účelně vynaložených v příčinné souvislosti s hrozbou škody a na náhradu škody, kterou při odvrácení ohrožení sám utrpěl vůči tomu, kdo nutnost zákroku odvracejícího vyvolal. Třetí osoba má nárok na finanční plnění za předpokladu, že hrozící nebezpečí sama nevyvolala. Na náhradu škody utrpěné při odvrácení jiné hrozící škody se použijí obecná ustanovení o náhradě škody § 420 a § 438 až § 450 občanského zákoníku s tím, že rozsah tohoto nároku na náhradu škody spolu

s účelně vynaloženými náklady je omezen rozsahem odvrácené škody a je tady vyjádřen princip proporcionality.⁹

3. Odpovědnost za škodu

Základem platné právní úpravy odpovědnosti za škodu jsou ustanovení občanského zákoníku. Občanskoprávní úprava, která je obsažena v občanském zákoníku, zahrnuje jednak obecnou úpravu odpovědnosti za škodu v § 420, § 420a a jednak speciální případy odpovědnosti za škodu. Co se týče vzájemného vztahu těchto úprav, tak platí, že obecná občanskoprávní úprava odpovědnosti za škodu (*lex generalis*) se uplatní jedině tehdy, pokud nejde o konkrétní případ speciálně upravené občanskoprávní odpovědnosti za škodu se samostatně stanovenými předpoklady vzniku, rozsahem náhrady škody atd.¹⁰ Při souběhu odpovědnosti obecné a zvláštní je na poškozeném, jaký nárok uplatní. Pro poškozeného je však jednodušší, pokud uplatní nárok z titulu objektivní odpovědnosti. Pokud dojde k souběhu objektivní odpovědnosti a odpovědnosti za škodu způsobenou zaviněným protiprávním jednáním, je pro soud praktické, aby se především zabýval, zda byly splněny předpoklady objektivní odpovědnosti škůdce.

Občanský zákoník je považován za *lex generalis* vzhledem k úpravě odpovědnosti za škodu podle zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti státu za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a zákona č. 59/1998Sb., ve znění zákona č. 209/2000 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, zákona č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy ve znění pozdějších právních předpisů. Aplikace těchto zákonů má přednost před občanským zákoníkem, podle kterého se postupuje jen tehdy, neobsahuje-li zvláštní zákon vlastní právní úpravu.

⁹ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 410

¹⁰ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 411

Speciální úpravu odpovědnosti za škodu má v systému soukromoprávního řádu ucelená úprava pracovněprávní odpovědnosti za škody, kde její základ tvoří zákoník práce.

3.1 Funkce odpovědnosti za škodu

Úprava odpovědnosti za škodu má za cíl chránit osobní a majetkové vztahy. V našem občanském právu se uplatňují tři funkce odpovědnosti za škodu, a to: preventivně výchovná, reparační, jakož i satisfakční funkce.

Úprava odpovědnosti za škodu má působit preventivně, ale dojde-li ke vzniku škody, plní platná právní úprava odpovědnosti za škodu funkci reparační tím, že poškozenému zajišťuje plnou náhradu škodlivých následků na porušených osobních a majetkových vztazích.

Občanský zákoník klade velký důraz na prevenci, tedy na předcházení každého ohrožení, či porušení právních povinností v občanskoprávních vztazích. Občanský zákoník ukládá každému povinnost počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na přírodě a životním prostředí.¹¹

Pokud dojde ke vzniku škody, tedy k poškození života, zdraví, majetku, či jiného právního statku, který je chráněný zákonem, uplatní se zásada plné občanskoprávní náhrady způsobené škody. Uvedená zásada patří v současných podmínkách tržního hospodářství, demokracie a posilování úlohy právního státu k hlavním zásadám občanského práva.

Poškozený má právo na plnou náhradu celé škody, kterou mu způsobil škůdce. Tato reparace má formu náhrady v penězích (kompenzace). Požádá-li poškozený, a pokud je to možné a účelné, přichází též v úvahu reparace uvedením do předešlého vztahu nebo

¹¹ Občanský zákoník podle stavu k 19. 10. 2009. č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit. § 415

náhrada in natura (restituce). Zásada plné občanskoprávní náhrady škody není závislá na formě nebo stupni zavinění, kterého se škůdce dopustil.¹²

Reparační funkce občanskoprávní úpravy odpovědnosti za škodu působí vedle svého prvotního zaměření, tj. jako plná náhrada škody, též zprostředkovaně i ve smyslu prevence. Náhrada za způsobenou škodu, která byla škůdci uložena, přispívá k výchově nejen samotného škůdce, ale i ostatních osob, aby dobrovolně zachovávaly právní povinnosti a předcházely vzniku možných škod.

Satisfakční funkce úpravy odpovědnosti za škodu v občanském právu se uplatňuje, pokud dojde k nemajetkové újmě. České občanské právo přiznává poškozenému v případě škody způsobené na zdraví jednorázové peněžité odškodnění (tzv. materiální satisfakce) za vytrpěné bolesti, za ztížení společenského uplatnění a také za smrt blízké osoby.¹³ Úprava odškodňování dalších druhů nemajetkové újmy je řešena prostřednictvím soudní praxe obecných soudů i Ústavního soudu České republiky. Na rozdíl od některých zahraničních právních systémů nemá náhrada škody v českém právu, až na jednu výjimku (úroky z prodlení), represivní, či sankční charakter.

Podstatou reparační funkce je odstranit škodu, která vznikla v majetkových poměrech poškozeného, nikoliv aby měl poškozený z poskytnuté náhrady škody nějaký prospěch. Proto náhradu škody není možné uložit jako trest, resp. jako trestní postih.

Aby byla právní ochrana porušených osobních a majetkových vztahů účinná, neobejde se bez objektivního, nestranného, spravedlivého procesu, uskutečněného v přiměřených lhůtách, kde bude poškozenému náhrada škody v případě potřeby zajištěna. Soudní ochrana

¹² Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 416-417

¹³ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 417

subjektivních práv jakož i ochrana práv poškozených na náhradu škody představuje jednu z nejúčinnějších záruk, aby jejich realizace byla úspěšná.

3.2 Subjekty odpovědnosti za škodu

Subjekty odpovědnosti za škodu mohou být osoby fyzické, právnické a stát nebo vyšší samosprávné celky v samostatné působnosti (obce a vyšší územní samosprávné celky - kraje), jako subjekty zvláštní odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem podle zvláštního zákona č. 82/1998 Sb., ve znění pozdějších právních předpisů.

Tam, kde je odpovědnost za škodu založena na subjektivním odpovědnostním principu, je nutné, aby měla tato odpovědná osoba tzv. deliktní způsobilost, tj. způsobilost k zavinění. Zavinění je možné přičítat pouze fyzické osobě, která na základě svého rozumu dokáže rozpoznat protiprávnost jednání a má zároveň dostatečné volní schopnosti, aby své jednání ovládla. Intelektuální a volní schopnosti musí být dány kumulativně. Posuzování zda fyzická osoba má psychickou způsobilost náleží soudu, a to v každém jednotlivém případě. Podmínkou pro vznik obecné deliktní způsobilosti fyzické osoby je dosažení zletilosti (zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku, nebo výjimečně ji lze nabýt uzavřením manželství) a také to, že zletilá osoba netrpí takovou duševní poruchou, která by u ní vylučovala uplatnění rozumové nebo volní schopnosti.

O omezené deliktní způsobilosti mluvíme tehdy, kdy zákon přiznává způsobilost k zavinění nezletilé osobě nebo osobě postižené duševní poruchou, které jsou v konkrétním případě s ohledem na věk nebo charakter duševní poruchy a na druh a rozsah způsobené škody schopny posoudit následky svého jednání a ovládnout jej.¹⁴

¹⁴ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 463

Přivede-li se však někdo vlastní vinou do stavu, že není schopen ovládnout své jednání, nebo posoudit jeho následky, není zbaven odpovědnosti a je povinen nahradit škodu v tomto stavu způsobenou. Společně a nerozdílně s ním odpovídají také ti, kteří ho do tohoto stavu úmyslně přivedli.

Deliktní způsobilost právnické osoby vzniká současně se vznikem její právní subjektivity. Otázka zavinění je u právnické osoby velmi problematická zejména z toho důvodu, že zavinění je chápáno jako vnitřní psychický vztah škůdce k vlastnímu protiprávnímu úkonu a vzniklé škodě. Jelikož je tento psychický stav u právnické osoby vyloučen, je nutné jej zkoumat u fyzických osob, prostřednictvím kterých právnická osoba jedná. Statutární orgány právnické osoby nebo její zástupci mohou činit právní úkony jménem právnické osoby. Pokud statutární orgán jedná jménem právnické osoby a při uskutečňování této činnosti způsobí jinému škodu, má se za to, že tato škoda byla způsobena zaviněným protiprávním úkonem právnické osoby. Právnická osoba odpovídá také tehdy, kdy jednal jejím jménem zástupce a způsobil škodu svým zaviněným protiprávním úkonem, ale jen za předpokladu, že škoda vznikla jednáním zástupce a že k této škodě došlo při činnosti právnické osoby. Zde se jedná o odpovědnost právnické osoby za škodu způsobenou někým jiným.¹⁵

Právnická osoba neodpovídá za škodu, pokud je prokázán nedostatek zavinění u statutárních orgánů, nebo jiných osob, které právnická osoba použila při své činnosti.

Odpovědnost státu a územních samosprávných celků v samostatné působnosti za škodu, která vznikla v soukromoprávních vztazích, se hodnotí obdobně jako odpovědnost právnické osoby.

¹⁵ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 466

Stát i územní samosprávné celky v samostatné působnosti jsou subjekty odpovědnosti za škodu, a to zejména podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. V tomto případě jde o přísnou objektivní odpovědnost a za vzniklou škodu odpovídají za podmínky, že byly splněny předpoklady stanovené tímto zákonem.

3.3 Předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu

Předpoklady odpovědnosti za škodu občanský zákoník výslovně nestanoví. Byly definovány teorií a jejich náplň byla podrobněji charakterizována judikaturou.

Institut obecné odpovědnosti za škodu je v občanském zákoníku obsažen v ustanovení § 420, které tvoří důležitý pilíř nejen občanského, ale i celého soukromého práva. Toto ustanovení upravuje předpoklady obecné odpovědnosti všech subjektů občanskoprávních vztahů za vzniklou škodu.

Odpovědnost je konstruována na předpokládaném zavinění. Je chápána jako nepříznivý důsledek, který postihuje toho, kdo porušil právní povinnost. Zmíněnou právní povinností může být povinnost uložená právním předpisem nebo dohodnutá ve smlouvě. Odpovědnost lze tedy považovat za sekundární právní povinnost, která vzniká subjektu, který porušil primární právní povinnost. Sekundární povinnost bývá také označována jako odpovědnostní povinnost a představuje sankci postihující rušitele primární povinnosti.¹⁶ Sekundární právní povinnost má různou podobu a projeví se v závislosti na povaze porušené primární povinnosti buď v osobní sféře rušitele, nebo v jeho majetkové sféře. Může spočívat v restituci narušeného právního stavu, v reparaci, případně je rušitel povinen poskytnout přiměřené zadostiučinění. Je potřeba zdůraznit, že sekundární právní povinnost neplní odstrašovací funkci.¹⁷

¹⁶ Plecítý, V., Vrabec, J., Salač, J. Základy občanského práva. 4. rozšířené vydání. Plzeň: 2009, s. 232

¹⁷ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 1063

Za základní předpoklady vzniku občanskoprávní odpovědnosti za škodu považujeme:

- protiprávní úkon - tj. porušení právní povinnosti nebo škodní událost - tj. zákonem kvalifikovanou událost vyvolávající škodu,
- škodu,
- příčinnou souvislost mezi porušením právní povinnosti nebo škodní událostí a škodou,
- zavinění rušitele ve formě úmyslu či nedbalosti.

Předpoklady obecné odpovědnosti za škodu musí být splněny kumulativně. Pokud jsou výše zmíněné předpoklady splněny, dochází ke vzniku odpovědnostního vztahu k náhradě škody s jeho právy a povinnostmi jako zvláštního druhu závazkového právního vztahu.

První tři předpoklady jsou povahy objektivní a představují nezbytné předpoklady pro vznik občanskoprávní odpovědnosti za škodu. Čtvrtý předpoklad, tj. zavinění, je subjektivní povahy, avšak uplatní se jen v důsledku obrany odpovědného, nikoliv bez jeho námítky.

Při úpravě obecné odpovědnosti za škodu podle § 420 obč. zák. , tj. na základě principu zavinění, se vychází z předpokládaného (presumovaného) zavinění, kdy důkazní břemeno ohledně porušení právní povinnosti, vzniku a rozsahu škody, a ohledně toho, že vzniklá škoda a její rozsah jsou s porušením právní povinnosti v příčinné souvislosti, leží na bedrech poškozeného.¹⁸

Pokud bude třeba ke vzniku odpovědnosti naplnění prvních tří předpokladů, hovoříme zde o odpovědnosti bez zřetele na zavinění - tj. odpovědnosti objektivní. Občanský zákoník umožňuje ve stanovených případech se této odpovědnosti zprostit (liberovat), a to na základě přesně vymezeného důvodu, který je stanoven v zákoně. Pokud je ovšem zapotřebí ke vzniku odpovědnosti naplnění předpokladu zavinění půjde o subjektivní odpovědnost.¹⁹

¹⁸ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 420

¹⁹ Plecítý, V., Vrabec, J., Salač, J. Základy občanského práva. 4. rozšířené vydání. Plzeň: 2009, s. 234

V případě subjektivní odpovědnosti se povinnost nahradit škodu ukládá tomu, kdo ji způsobil vlastním zaviněným protiprávním jednáním. Právní úprava dává možnost se této odpovědnosti zprostit vyviněním se (exkulpací).

Objektivní odpovědnost, která je označovaná jako přísná, zajišťuje dostatečnou ochranu poškozeným v případech, kdy není možné přičítat zavinění konkrétní osobě. Především jde o škody způsobené určitými věcmi a činnostmi, které v důsledku své nebezpečnosti znamenají pro okolí zvýšené riziko vzniku škod. Objektivní odpovědnost se uplatňuje v případech, kdy by samotná subjektivní odpovědnost nevystačila. Objektivní odpovědnost tak zajišťuje potřebnou ochranu práv v případech, kdy z některých činností hrozí závažné škody na zdraví, životě, majetku, přírodě nebo životním prostředí a nelze i přes vynaložení veškeré odborné péče zamezit hrozícímu riziku. Vzhledem k prospěšnosti činností, s nimiž je takové riziko spojeno, není stanoven jejich zákaz a jsou povoleny za předpokladu splnění určitých podmínek. Způsobení škod plynoucích z těchto rizik však není možné ponechat bez následků. Proto jsou v takových případech odpovědni provozovatelé těchto činností, kteří mají možnost vzniku rizik preventivním jednáním zabránit. Stanovením jejich odpovědnosti se současně realizuje zásada, ať nebezpečí plynoucí z určité činnosti nese ten, kdo má z jejího výkonu prospěch. Přísné objektivní odpovědnosti se lze zprostit v případě existence liberačních důvodů, pokud jsou ovšem připuštěny.

O absolutní objektivní odpovědnosti hovoříme tehdy, kdy se odpovědnosti nelze zprostit i když je naplněn některý z liberačních důvodů.

3.4 Protiprávní úkon

Základním předpokladem odpovědnosti za škodu je protiprávní úkon, který spočívá v porušení právní povinnosti. Protiprávnost úkonu je dána v jeho rozporu s objektivním právem. Protiprávní úkon se vymezuje jako projev lidské vůle, proto za něj nelze považovat mimovolní jednání nebo jen událost, i když v jejich důsledku došlo ke škodě (např. živelní pohroma, napadení zvířetem).

Protiprávním úkonem může být jak aktivní chování, tj. konání, tak i pasivní chování, tj. opomenutí. Opomenutí je protiprávním úkonem pouze tehdy, pokud jde o opomenutí takového jednání, ke kterému byl jednajícím jinak povinen.

Úkon je protiprávní, jestliže jím došlo k porušení právní povinnosti. Jde především o tyto případy:

- porušení obecně závazných předpisů, a to nejen jednáním v přímém rozporu s nimi, ale i jejich obcházením,
- porušení jiných norem, které měl škůdce zachovávat, zejména z interních směrnic, bezpečnostních předpisů, stanov a řádů,
- porušení povinností, které vyplývají ze smluv nebo jiných právních úkonů, a to po celou dobu trvání právního vztahu, který je jimi založen,
- zanedbání povinnosti předcházet škodám, která byla uložena buď konkrétně nebo vyplývá z prováděné činnosti škůdce,
- porušení ustanovení § 415 obč. zák., kterým je uložena obecná povinnost počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám.

Občanský zákoník vychází z koncepce tzv. generálního deliktu,²⁰ kdy každé protiprávní jednání může být při splnění dalších předpokladů deliktem. Přitom zde vůbec není rozhodné, o jaké předpisy právního řádu se jedná.

Protiprávnost úkonu je nutné zkoumat vzhledem k jeho vztahu k objektivnímu právu na základě toho, zda jde o jednání, které je právem dovolené nebo nedovolené. I v případě, že zavinění (buď ve formě úmyslu nebo nedbalosti) v konkrétním případě chybí, neznamená to, že daný úkon není protiprávní. Protiprávní úkon tak může být zaviněný i nezaviněný.

²⁰ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459 Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 1064

K protiprávnosti úkonu není nutně vyžadován vznik škody. Škoda jakožto další kategorie odpovědnosti za škodu může tedy existovat samostatně i vedle nebo bez protiprávního úkonu.²¹

Ke vzniku odpovědnosti za škodu nemusí dojít jen na základě přímého protiprávního úkonu fyzické osoby, ale i v případě, kdy škoda vznikla činností osob, které odpovědné osoby k této činnosti užily, ostatně jak dokládá ustanovení § 420 odst. 2 občanského zákoníku.

Za protiprávní je nutno považovat i jednání deliktně nezpůsobilých osob, tedy osob, které nejsou způsobilé k zavinění. Nedostatek této deliktní způsobilosti má význam při ukládání sankcí za jednání těchto osob tam, kde se ke vzniku odpovědnosti vyžaduje zavinění.²²

V souvislosti s porušením právní povinnosti uvádím příslušnou judikaturu.

R 35/1998: K porušení povinnosti podniku poskytnout řádně službu spočívající v tom, že dává fyzické osobě za úhradu uzamykatelnou skříňku do časově omezeného užívání, může dojít zejména poskytnutím skříňky nezpůsobilé zajistit bezpečné uložení věci v ní, zanedbáním přiměřeného dohledu nad nedovoleným vniknutím jiných osob do uvedené skříňky, popřípadě i nedostatečným zabezpečením proti neoprávněnému použití univerzálního klíče k odemknutí skříňky, jež má podnik k dispozici pro případ ztráty klíče uživatelem skříňky. Taková porušení povinnosti podniku zakládají obecnou odpovědnost za škodu.

Také zmíním rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. ledna 2004, sp. zn. 25 Cdo 695/2003: Osoba, která poruší závazek prodat nemovitost, odpovídá druhému účastníku smlouvy o smlouvě budoucí za škodu, která mu vznikla v souvislosti se zajišťováním

²¹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459 Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1064

²² Plecítý, V., Vrabec, J., Salač, J. Základy občanského práva. 4. rozšířené vydání. Plzeň: 2009, s. 234

finančních prostředků na koupi nemovitosti, včetně toho, že nahradil svému věřiteli škodu, která mu vznikla tím, že půjčka nebyla čerpána.

Za zmínku stojí také významný rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. července 2008 sp. zn. 25 Cdo 1417/2006: Porušení smluvní povinnosti je protiprávním úkonem i ve vztahu k poškozenému.

Právním úkonem není jednání, které sice nese formální znaky protiprávnosti, ale dochází k němu za okolností, které protiprávnost vylučují. Právní teorie mezi okolnosti vylučující odpovědnost zařazuje:

- výkon (plnění povinnosti),
- výkon práva,
- jednání v krajní nouzi,
- jednání v nutné obraně,
- svépomoc,
- svolení poškozeného.

Výkon (plnění povinnosti)

Plnění povinnosti není protiprávní, pokud se uskutečňuje v souladu s právem, tady na základě zákona. Plnění povinnosti bývá obvykle spojováno s výkonem určité profese např. státního zástupce, exekutora. Sem patří speciální předpisy, např. zákon o Policii ČR, který obsahuje ustanovení o oprávněném použití zbraně policistou. Obecná povinnost, kterou ukládá právní předpis, může být konkretizována buď příkazem anebo rozkazem.²³ Nadřízený sice odpovídá za zákonnost těchto příkazů, ale podřízený má povinnost přezkoumat příkaz nadřízeného. Podřízenému nebude stanovená povinnost, aby škodu nahradil, pokud nevěděl a vzhledem k okolnosti daného případu ani nemohl vědět o

²³ např. § 5 zákona č. 555/1992 Sb., o vězenské službě a justiční strážní České republiky, příslušník je povinen plnit služební povinnost a úkoly vyplývající pro ně ..z rozhodnutí a příkazů podřízených..

tom, že příkaz je v rozporu s právním řádem. Je nutné ale brát na zřetel, že podřízený nemá možnost ověřit si skutkové okolnosti, na základě kterých je příkaz považován za protiprávní. Jako další příklad můžu uvést jednání soudce, který vydá příkaz k zatčení, v důsledku kterého dochází k omezení osobní svobody obviněného. Vydat příkaz k zatčení může soudce jen za předpokladu splnění zákonných podmínek. Zvláštní pravidla platí také ve vojenské oblasti. Co se týče požadavků kladených na vojenskou disciplínu, vyplývá zde povinnost vykonat každý rozkaz. Neuposlechnutí rozkazu je trestným činem. V případě, kdy by splněním rozkazu byl zjevně spáchán trestný čin, je podřízený povinen odepřít jeho splnění.²⁴

Výkon práva

Latinské zásady praví, že kdo vykonává své právo, nikoho nepoškozuje (*qui suo iure utitur, neminem laedit*), a že nemáme zneužívat svá práva (*mal enim iure nostra uti non debemus*). Obecně také platí, že každý je oprávněn činit to, co zákon nezakazuje, jak vyplývá z článku 2 odst. 4 Ústavy ČR. Každý, komu určité právo náleží, je oprávněn toto právo vykonávat v souladu se zákonem a v jeho mezích, za účelem dosažení určitého cíle, který zákon dovoluje. Za takto vymezeným účelem se může oprávněný subjekt dovolat v případě potřeby autoritativní ochrany příslušných procesních orgánů, hlavně soudů. Výkon práva vylučuje protiprávnost úkonu pouze za podmínky, že při jeho výkonu jsou splněny náležitosti stanovené zákonem. Tyto náležitosti lze v souladu s § 3 odst. 1 obč. zák. vymezit tak, že výkon práv z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a také nesmí být v rozporu s dobrými mravy.²⁵ Jako kritérium, jestli dochází ke zneužití práva nebo dokonce k šikaně, slouží zmíněné dobré mravy. Pomáhají tak řešit případy, kdy se přípustný výkon práva mění ve zneužití práva. Jedná se o protiprávní úkon, který má všechny nepříznivé právní důsledky, které jsou s ním v právu spojeny. Jako příklad „zneužití práva“ je možné zmínit výkon

²⁴ obdobné pravidlo platí i pro policistu. Výslovně je stanoveno v § 28 odst. 2 zákona č. 186/1992Sb., o služebním poměru příslušníků Policie České republiky.

²⁵ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 429

práva učiněný určitou osobou záměrně nebo alespoň s hlavním úmyslem způsobit jinému škodu.

Zvláštním případem výkonu práva je použití zbraně v souladu s příslušnými právními předpisy (policista je povinen dbát o to, aby nebyl ohrožen život jiných osob, a co nejvíce šetřit život osoby, proti níž zákrok směřuje). Použití zbraně je příslušné jenom tehdy, pokud použití jiných donucovacích prostředků by bylo neúčinné.²⁶

Svépomoc

Jde o dovolenou ochranu vlastního práva, pokud není možné užít vhodnější nástroj.

Svépomocné jednání vylučuje protiprávnost, jestliže je konáno v souladu s ustanovením § 6 občanského zákoníku.

Jednání svépomocí je tak přípustné, za předpokladu splnění následujících podmínek:

- existuje zde neoprávněný zásah do práva,
- zásah hrozí bezprostředně,
- jednat může jen ten, kdo je takto ohrožen,
- k odvrácení zásahu dochází přiměřeným způsobem.

Zásada proporcionality se odráží v podmínce odvrácení zásahu přiměřeným způsobem a má zajistit, že jednající nezpůsobí při ochraně svého práva újmu nepřiměřenou té, která jemu samotnému ze zásahu hrozí.

Jako příklad uvádím: Pes spadne do jámy na sousedním pozemku, soused odmítne psa vytáhnout, nebo alespoň vlastníka psa pustit na svůj pozemek. Vlastník proto přeleze plot a vkročí na sousedův pozemek a psa sám vytáhne. Oprávněná osoba tedy sama svou vlastní mocí vynucuje uskutečnění svého právního nároku.

²⁶ § 39 zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky

Rozlišujeme defenzivní svépomoc (obrana proti zásahu ve formě konání) a dále pak ofenzivní svépomoc (obrana proti zásahu ve formě opomenutí). Zvláštními případy svépomoci jsou: Výkon zadržovacího práva (§ 175 obč. zák.), jednání v krajní nouzi (§ 418 odst. 1) a nutná obrana (§ 418 odst. 2). Svépomoc se dotýká jen zájmů jednatelů, ale při jednání v krajní nouzi nebo nutné obraně může být jednáno i v zájmu třetí osoby.²⁷

Jednání v krajní nouzi

Krajní nouzí se rozumí stav přímo hrozícího nebezpečí, přičemž není rozhodující, zda byl tento stav vyvolán působením přírodních sil (lavina), událostí jiného charakteru (útok nepoštvaného zvířete) nebo jednáním člověka.²⁸

Krajní nouze je upravena v § 418 odst. 1 občanského zákoníku. Aby jednání bylo možné kvalifikovat jako jednání v krajní nouzi, musí být splněny následující podmínky:

- Existence bezprostředně hrozícího nebezpečí statkům chráněným občanským právem (zdraví, životu nebo jiné hodnotě osobnosti fyzické osoby, i majetku). Nebezpečí je stav, kdy škoda hrozí. Není krajní nouze tam, kde nebezpečí již pominulo, nebo hrozí teprve v budoucnu.
- Existence nebezpečí, které ale jednatel sám nevyvolal, tedy jde o nebezpečí vyvolané někým jiným.
- Nebezpečí, které ohrožený není povinen snášet. O krajní nouzi nejde v případě, kdy má ohrožený povinnost nebezpečí snášet (hasič).
- Nebezpečí nebylo možné odvrátit jinak za daných okolností (tzv. princip subsidiarity). Podmínkou je, že způsobení škody musí být krajním východiskem.
- Následek způsobený zákrokem nesmí být zřejmě stejně závažný anebo ještě závažnější než ten, který hrozil (tzv. princip proporcionality). Mezi hrozící škodou a škodou, která byla způsobena, musí být takový poměr, aby škoda způsobená jednáním v krajní nouzi byla menší. Proto není možné připustit, aby např. někdo obětoval v případě záchrany

²⁷ Fiala, J., Kindl, M. a kol. Občanské právo hmotné. Plzeň: Aleš Čeněk. 2007, s. 586

²⁸ Plecítý, V., Vrabec, J., Salač, J. Základy občanského práva. 4. rozšířené vydání. Plzeň: 2009, s. 235

svého života jiný závažný zájem, který má v porovnání s prvním zájmem stejnou hodnotu. Pro hodnocení následku jsou rozhodující okolnosti konkrétního případu. Soud při jejich posuzování musí zkoumat konkrétní poměry, za kterých došlo k zákroku, společenskou důležitost chráněného statku a rozsah porušení.²⁹

- Oprávněna zakročit v krajní nouzi je každá fyzická osoba. Toto platí, pokud hrozí nebezpečí její osobě nebo jejímu majetku, ale i v případě, že toto nebezpečí hrozí jiné fyzické nebo právnické osobě. O exces z rámce krajní nouze se jedná tehdy, pokud došlo k překročení podmínek dovoleného jednání v krajní nouzi (např. byla způsobena zřejmě závažnější škoda nebo bylo možné odvrátit nebezpečí jinak).³⁰ Ten, kdo způsobil škodu jednáním, které splňuje podmínky jednání v krajní nouzi, neodpovídá za takto způsobenou škodu. Pokud odvrací nebezpečí ten, kdo jej sám vyvolal, nejedná v krajní nouzi a bude proto povinen k náhradě škody. Pokud druhá osoba pomáhá ohroženému v krajní nouzi, má vůči němu nárok na náhradu účelně vynaložených nákladů. Má také právo na náhradu škody, kterou přitom utrpěla, ale pouze do výše škody, která byla odvrácena.

Nutná obrana

Jednání v nutné obraně je upraveno v ustanovení § 418 odst. 2 občanského zákoníku.

Zákonnými předpoklady k tomu, aby něčí jednání mohlo být označeno jako jednání v nutné obraně, je přímo hrozící nebo trvající protiprávní útok, přiměřenost obrany musí odpovídat povaze nebezpečí a protiprávnosti hrozícího útoku a dále subjekt, který je oprávněn jednat v nutné obraně (každá fyzická osoba).

Za útok se považuje aktivní lidské jednání. Útokem bude většinou konání (např. napadnutí fyzické osoby na ulici útočníkem), ale útokem může být i opomenutí (např. vlastník

²⁹ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 434

³⁰ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 432-435

nezadrží svého vycvičeného psa, který někoho ohrožuje). Útok nemůže být vyvolán působením přírodních sil ani zvířetem. Útok musí být protiprávní, přičemž zavinění nerozhoduje. O protiprávní útok se nejedná při jednání, které je zákonem dovolené. Nutnou obranu není možné užít proti tomu, kdo plní svoji zákonnou povinnost, ani v případech, kdy se jednajícím již sám brání protiprávnímu útoku.

Je možné odvracet pouze hrozící a trvající útok. Útok musí přímo, tj. bezprostředně hrozit anebo trvat. Pokud má být prevence účinná, musí být nutná obrana připuštěna co nejdříve. Není třeba čekat s obranou, až útok začne, protože by obrana mohla přijít pozdě. Nutnou obranou je možné se bránit proti vyprovokovanému útoku. Pokud však obránce jedná s úmyslem vyprovokovat útok, aby mohl způsobit škodu útočnickovi, nejedná se o nutnou obranu. O exces se jedná v případě, kdy obránce poruší podmínky nutné obrany. Může se jednat o obranu směřující proti jednání, které není útokem (exces extenzivní), nebo je obrana nepřiměřená (exces intenzivní). Obránce má povinnost takto způsobenou škodu nahradit. Pokud i po skončení útoku pokračuje obránce v obraně, stává se sám útočnickem.³¹ O nutnou obranu se nejedná v případě, kdy obrana byla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Nepoměr obrany a útoku musí být mimořádně hrubý. Soud posuzuje nepřiměřenost obrany podle objektivního hlediska, a nikoliv z toho, co za zcela zřejmě nepřiměřené považoval obránce ze svého subjektivního hlediska. Obránce často není schopen náležitě ohodnotit útok a zvolit vhodné prostředky obrany. Soud proto musí přihlížet k mimořádné situaci, která byla vyvolána útokem, k momentu překvapení, zmatku, strachu na straně ohroženého obránce i ke způsobu útoku. Předpokladem pro jednání v nutné obraně není skutečnost, že útok nebylo možno odvrátit jinak. Škoda, která byla způsobena obránce, může být větší než škoda z hrozícího útoku. Obrana osoby, která je napadena útokem může mít buď podobu tzv. pasivní obrany (bránění se ráám) nebo tzv. aktivní obrany, pokud nepřekročí podmínky nutné obrany.³² K úspěšnosti obrany je potřebné, aby obrana byla

³¹ Fiala, J., Kindl, M. a kol. Občanské právo hmotné. Plzeň: Aleš Čeněk. 2007, s. 578-579

³² Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 432

vždy silnější než útok. Z těchto předpokladů vychází i judikatura, která považuje za jednání v nutné obraně s ohledem na konkrétní okolnosti případu např. poškození útočníka na zdraví, i když útok mířil na majetek (Sb. nálezů a usnesení ÚS, svazek č. 28, nález č. 116).

Svolení poškozeného

Pokud došlo ke způsobení škody svolením poškozeného, je vyloučeno protiprávní chování. Svolení poškozeného může být buď výslovné, nebo může jít o svolení dané jiným způsobem, který ale nevzbuzuje žádnou pochybnost o tom, co jím chtěl poškozený projevit. Svolení se může týkat pouze zásahu do práva, o kterém může osoba sama svobodně rozhodovat, např. vlastník může volně nakládat se svojí věcí, s jeho svolením ji může druhý zničit. Člověk nemůže volně nakládat se svým životem, proto jeho usmrcení druhým bude vždy protiprávní, i kdyby se stalo s jeho souhlasem. Svolení musí být dáno osobou, která má způsobilost k právním úkonům. Jedná se o právní úkon, proto musí splňovat náležitosti stanovené zákonem. Svolení musí být dáno před vznikem škody. Proti jednání, které bylo povoleno, se nelze bránit svépomocí, ani není možné následně žádat náhradu škody. V oblasti zdravotní péče jsou nejčastěji patrné případy, kdy člověk dává svolení se zásahem do jeho práva. Záleží na svobodném rozhodnutí člověka, zda a v jaké míře se podrobí určitým lékařským výkonům.

Příčinou vzniku škody může být vedle protiprávního úkonu také zákonem kvalifikovaná událost. Má svůj význam v případech objektivní odpovědnosti za škodu. Jde zejména o případy škody způsobené provozní činností (§ 420a obč. zák.) nebo provozem zvlášť nebezpečným (§ 432 obč. zák.). Již sama zákonem kvalifikovaná událost, která vyvolává škodu při uskutečňování určité objektivně rizikové činnosti se stává dostatečným právním důvodem vzniku odpovědnosti v občanském právu. Nevyžaduje se zde existence a zjištění zaviněného protiprávního úkonu.³³

³³ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 436

3.5 Škoda

Nezbytným předpokladem vzniku odpovědnosti za škodu je vznik samotné škody. Občanský zákoník nedefinuje, co za škodu považuje. Ustálená nauka a judikatura ji definuje jako majetkovou újmu, která nastala v majetkové sféře poškozeného. Újmou se rozumí škodlivý následek spočívající v porušení nebo ohrožení právem chráněných hodnot, vztahů a zájmů.³⁴Některé nemajetkové újmy tvoří součást náhrady škody na základě výslovného ustanovení zákona. Zde se jedná o bolestné, ztížení společenského uplatnění při škodě na zdraví a odškodnění pozůstalých v případě usmrcení. Jiné nemajetkové újmy a způsob jejich odčinění podléhají zvláštnímu právnímu režimu.

Rozlišujeme škodu věcnou, tedy na majetku a škodu na zdraví, popřípadě na životě. Věcná škoda se dělí na skutečnou škodu (*damnum emergens*) a ušlý zisk (*lucrum cessans*). V některých případech můžou vzniknout poškozenému oba druhy škod současně. V případě škody na majetku, popřípadě na věci se nahrazuje jednak skutečná škoda, jednak ušlý zisk. U škody na zdraví občanský zákoník vedle náhrady majetkové újmy upravuje jako součást celkového odškodnění i právo na peněžitou satisfakci nemajetkové újmy. Konkrétně se jedná o náhradu za bolest, za ztížení společenského uplatnění a za úmrtí.³⁵Vznik škody a její rozsah musí být prokázán poškozeným.

Skutečnou škodou se rozumí majetková újma vyjádřitelná v penězích, která spočívá v důsledku protiprávního úkonu, resp. škodní události ve zničení, ztrátě, zmenšení, snížení nebo jiném znehodnocení již existujícího majetku poškozeného. Ústavní soud ČR dospěl ve svém nálezu k tvrzení, že vzniklou škodu představují nejen majetkové hodnoty, které poškozený již vynaložil, ale i ty, které by bylo potřebné vynaložit, aby došlo k uvedení věci

³⁴ Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M., Hochman, J., Kobliha, I., Ondruš, R. Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním. Praktická příručka. Praha : Linde, 2005, s. 16

³⁵ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, m., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 1065

v předešlý stav, a nelze-li takto učinit, tak ty, které by plně vyvážily nepříznivé majetkové důsledky, které z toho plynou.³⁶

Skutečnou škodou se proto rozumí nejen škoda na věci, ale i škoda na majetkových právech a jiných majetkových hodnotách. Patří sem i účelně vynaložené náklady, které jsou spojené s odvrácením nebo zjišťováním škody a s uvedením majetku do původního stavu, např. náklady na pronájem náhradního automobilu po dobu opravy vlastního vozu.

Ušlý zisk

Ušlým ziskem se rozumí majetková újma, kterou lze vyjádřit v penězích, spočívající v tom, že v důsledku protiprávního úkonu resp. škodní události nedošlo k rozmnožení majetku poškozeného, jehož by bylo možné očekávat za obvyklého průběhu věcí. Musí zde existovat vysoká pravděpodobnost, že by k rozmnožení majetku došlo. Nestačí pouhý hypotetický ušlý zisk. Soud musí hodnotit konkrétní okolnosti a povahu každého případu zvlášť. Příkladem je ušlý zisk provozovatele automobilové dopravy, který má v důsledku dopravní nehody poškozený kamion, a proto mu doložitelným způsobem uchází standardní zisk z jeho provozu.³⁷

Závěr Nejvyššího soudu ČR ve svém rozsudku stanoví: Charakter ušlého zisku může mít i majetková újma spočívající v tom, že nedošlo k nabytí vlastnického práva dovozatelů k nemovitostem, jež měly být na ně převedeny budoucí kupní smlouvou, což vedlo k jiným právním poměrům účastníků. Žalobcům tak mohl ujít majetkový přínos v hodnotě rozdílů mezi smlouvenou kupní cenou a hodnotou nemovitostí, neboť tím, že nemovitosti nenabyli, nezvětšil se jejich majetkový stav, ačkoliv bylo možno důvodně očekávat, že koupí nemovitostí k očekávanému majetkovému přírůstku dojde.³⁸

³⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20.11.2000, IV. ÚS 548/99

³⁷ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 439

³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18.12.2007, sp. zn. 25 Cdo 1415/2006

Při stanovení výše ušlého zisku se postupuje tak, aby byla zjištěna jeho vysoce pravděpodobná výše blížící se podle běžného uvažování jistotě, a vypočítává se ke dni podání žaloby. Jako ušlý zisk se ale nenahrazuje škůdcem nepředvídatelná škoda.

Vznik škody a její rozsah musí prokázat poškozený. Vznik škody je důležitý pro možnost uplatnit nárok u soudu z hlediska jeho promlčení. Podle soudní praxe nenastává vznik škody okamžikem, kdy vznikne poškozenému dluh k úhradě, ale až okamžikem jeho zaplacení. Tento závěr je patrný z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR R 14/2005: Pokud dlužník nezaplatil dlužnou částku svému věřiteli, nemůže úspěšně uplatnit nárok na její náhradu z titulu odpovědnosti třetí osoby, neboť škoda mu zatím nevznikla. Samotná existence pohledávky věřitele vůči dlužníku ani soudní rozhodnutí o povinnosti dlužníka zaplatit dluh není totiž skutečnou škodou ani ušlým ziskem. Totéž se týká újmy spočívající například v zaplacení pokuty. Ani zde nedochází pravomocným uložením platební povinnosti k úbytku majetkových hodnot, nýbrž až faktickým zaplacením.³⁹

3.6 Příčinná souvislost

Dalším nezbytným předpokladem vzniku odpovědnosti za škodu je v občanském právu existence příčinné souvislosti mezi protiprávním jednáním škůdce a vzniklou škodou. Občanský zákoník příčinnou souvislost nedefinuje, proto je její vymezení předmětem občanskoprávní teorie a soudní praxe.

Příčinná souvislost je objektivním a obligatorním předpokladem vzniku každé odpovědnosti za škodu v občanském právu a je nerozhodné, zda se za škodu odpovídá na principu zavinění nebo bez zavinění. Ke vzniku odpovědnosti za škodu nestačí pouhá pravděpodobnost příčinné souvislosti nebo okolnosti, které nasvědčují její existenci. Příčinná souvislost musí být vždy prokázána. Stěžejní je věcná souvislost příčiny a následku a časová souvislost mezi porušením právních povinností škůdce a skutkovou

³⁹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1066

událostí pomáhá při posuzování věcné souvislosti. Existence příčinné souvislosti se musí zkoumat v každém konkrétním případě. Soud zjišťuje v jednotlivém konkrétním případě příčinnou souvislost tak, že izoluje občanskoprávně významný relevantní následek, tj. škodu jako majetkovou újmu, kterou lze vyjádřit v penězích a občanskoprávně významnou relevantní příčinu. Po izolaci škody následuje izolace občanskoprávně významné relevantní příčiny. Touto příčinou, resp. příčinami, se kterými občanské právo spojuje odpovědnost za škodu, může být protiprávní úkon anebo zákonem kvalifikovaná škodní událost. Soud se pak konkrétně u určité škody zabývá tím, zda některé z těchto skutečností jsou příčinou vzniku škody a zda skutečně škodu způsobily. Mezi protiprávním úkonem a škodou musí proto existovat vztah příčiny a následku. Příčinná souvislost přichází v úvahu tehdy, jestliže je škoda podle obecné povahy, obvyklého chodu věcí a zkušeností důsledkem protiprávního úkonu. Zároveň je nutné prokázat, že škoda by nenastala bez této příčiny.

Musí se jednat vždy o přímou příčinu. Tento závěr je výsledkem soudní praxe a uvádí, že příčinnou souvislost nelze vyvozovat z něčeho, co je již samo následkem škodní události, za kterou je škůdce odpovědný. Okolnost, která konkrétní újmu způsobila tak může být příčinou vzniku škody.⁴⁰

Vezmeme-li vzájemnou souvislost jevů, pak zjistíme, že každý následek má několik vzájemně souvisejících příčin, stejně tak jako každá příčina má několik vzájemně souvisejících následků. Každá příčina může být následkem jiných příčin a následek příčinou jiných následků. V řadě vzájemně souvisejících příčin způsobujících určitý následek, nebudou všechny příčiny stejně významné. Některé z nich jsou důležitější a pro určitý následek rozhodující, jiné jsou méně významné, ale pro určitý následek nutné, další jsou pro následek nevýznamné. Posouzení, které příčiny jsou hlavní a které jsou podružné, je věcí hodnocení všech okolností konkrétního případu. Jestliže je protiprávní úkon jednou

⁴⁰ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1066 – 1067

z příčin skutečně vzniklé škody, a to jednou z hlavních příčin, je dána příčinná souvislost mezi ním a vzniklou škodou.⁴¹

Příčinná souvislost mezi vznikem škody a zaviněným protiprávním jednáním škůdce musí být prokázána nade všechny pochybnosti, pouhá pravděpodobnost zde nestačí. Není možné ji vyloučit pouze z takového důvodu, že protiprávní jednání škůdce již jen dovršilo stávající nepříznivý stav.

Je-li jednou z příčin vzniku škody jednání poškozeného, škůdce neodpovídá za škodu v rozsahu, v jakém si ji poškozený způsobil sám, a to bez ohledu na to, zda si ji způsobil zaviněně či nikoliv. V rozsahu, v jakém se na vzniku škody podílelo jednání poškozeného, je vyloučena odpovědnost škůdce.⁴²

V oblasti občanského práva se uplatňuje teorie adekvátní příčinné souvislosti. Podle této teorie je škoda v konkrétním případě způsobena protiprávním úkonem anebo zákonem kvalifikovanou škodní událostí tehdy, jestliže protiprávní úkon anebo kvalifikovaná škodní událost jsou nejen podmínkami určité škody, nýbrž mají-li zároveň podle obvyklého chodu věcí i podle obecné zkušenosti zpravidla za následek způsobení této škody. Pouze takový protiprávní úkon nebo taková škodní událost jsou adekvátními a tím právně relevantními příčinami škody, a proto dostatečnými důvody vzniku občanskoprávní odpovědnosti za ni. Zda je protiprávní úkon anebo škodní událost relevantní příčinou škody, je potřebné chápat tak, že škoda byla předvídatelná vzhledem k poměrům a postavení, ve kterém se škůdce nacházel v době, kdy byla způsobena škoda. Předvídatelnost pak podléhá posouzení soudu, který zároveň musí posoudit závažnost a povahu protiprávního úkonu nebo škodní události i všechny okolnosti konkrétního případu a obecné zkušenosti a někdy i závěry znaleckých posudků. Soud je povinen při své úvaze přihlížet k tomu, jestli škoda byla předvídatelná pro každou rozumně se chovající a postupující osobu, která by se nacházela na místě

⁴¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, 5 Cz 39/1965

⁴² Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1067

škůdce v době způsobení škody. U různých osob bude tato míra předvídatelnosti různá. Je-li tomu tak, je právně relevantní příčinná souvislost mezi protiprávním úkonem anebo škodní událostí a škodou dána a tím je naplněn obligatorní předpoklad pro vznik občanskoprávní odpovědnosti za škodu.⁴³

Na základě zkušeností, které soudy získali řešením případů, kde se projevuje příčinná souvislost různými způsoby, došla teorie k formulování obecních zásad příčinné souvislosti. Můžeme zde uvést následující zásady:

- Jednání (opomenutí) je příčinou škody poškozeného, jestliže by při neexistenci takového jednání škoda nevznikla.
- V případě jednání více osob, kde každé z těchto jednání by samo o sobě způsobilo v témže okamžiku škodu, je každé toto jednání příčinou škody poškozeného (tzv. konkurující příčinnost).
- Tam, kde by více jednání přičítaných více osobám bylo každé z nich dostatečnou příčinou škody, přitom však je nejisté, které z těchto více jednání škodu způsobilo, považuje se každé jednání za příčinu škody v rozsahu pravděpodobnosti, v jaké mohlo způsobit škodu poškozených (tzv. alternativní příčinnost).
- Jestliže určité jednání vedlo neodvratně ke způsobení škody, pak jednání, které následovně způsobí tutéž škodu, nelze brát již v úvahu (tzv. potencionální příčinnost), výjimku by tvořily pouze případy, vedlo-li následovné jednání k další škodě anebo jejímu zhoršení.
- V případě, kdy je jisté, že žádné z více jednání nemohlo způsobit celou škodu či její určitou část, předpokládá se, že ta jednání, která pravděpodobně přispěla ke vzniku škody, ji způsobila rovným dílem (tzv. neurčitá dílčí příčinnost).⁴⁴

⁴³ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 450-451

⁴⁴ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 453

V souvislosti s problematikou příčinné souvislosti uvádím usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. listopadu 2003, sp. zn. 25 Cdo 1019/2002: Existence příčinné souvislosti mezi zaviněným způsobením neplatnosti právního úkonu a vznikem škody je jedním z nezbytných předpokladů vzniku odpovědnosti za škodu podle ustanovení § 420 občanského zákoníku. O vztah příčinné souvislosti se jedná, vznikla-li škoda následkem zaviněného způsobení neplatnosti právního úkonu, tedy je-li zaviněné způsobení neplatnosti právního úkonu a škoda ve vzájemném poměru příčiny a následku. Byla-li příčinou vzniku škody jiná skutečnost, odpovědnost za škodu nenastává.

Dále uvádím následující rozhodnutí:

R 77/2004: Škoda na zdraví je v příčinné souvislosti i s protiprávním jednáním těch členů skupiny škůdců, kteří sice na poškozeného bezprostředně fyzicky nezaútočili, avšak v domě poškozeného se podíleli na předem domluvené akci směřující k úmyslnému útoku na majetek a domovní svobodu, při němž bylo možno předpokládat i fyzický odpor napadených. Společná odpovědnost všech škůdců přitom není vyloučena tím, že nelze jednoznačně určit podíl jednotlivých osob na dosažení celkového výsledku (na vzniku škody).

Zmíním ještě rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. srpna 2009, sp. zn. 25 Cdo 3206/2007: Nelze vylučovat příčinnou souvislost jen proto, že v konkrétní věci působily ještě další okolnosti.

3.7 Zavinění

Posledním nutným předpokladem vzniku odpovědnosti za škodu je zavinění. Jedná se o subjektivní předpoklad. Zavinění je v občanském právu chápáno jako vnitřní psychický vztah odpovědného subjektu k jeho protiprávnímu úkonu, jakož i ke škodě, která je následkem tohoto protiprávního úkonu. Zavinění má prvek rozumový a prvek volní. Prvek rozumu představuje vědomost určitých skutečností, které zahrnuje vnímání pomocí

smyslových orgánů i představy, ke kterým škůdce dospěl úsudkem na základě znalostí a zkušeností. Prvek vůle spočívá ve chtění anebo smíření se s určitou skutečností. Rozlišujeme zavinění nedbalostní a úmyslné. Úmysl zahrnuje jak prvek vědění, tak i vůle. Absence vůle je typická u nedbalosti. Vzhledem k tomu, že zavinění je psychické povahy hodnotí se na základě vnějších okolností konkrétního případu.⁴⁵

Nedbalost

Nedbalý je ten, kdo jedná bez ohledu na následky, které může mít jeho jednání. Míra nedbalosti se posuzuje objektivně a to podle konkrétních případů. Od každého člověka se tedy vyžaduje pozornost, jakou by za daných konkrétních podmínek věnoval svému jednání průměrně rozumný jedinec.⁴⁶

Rozeznáváme nevědomou nedbalost a vědomou nedbalost. Rozdíl mezi oběma druhy nedbalosti spočívá v odstupňování složky vědění.

Nevědomá nedbalost (culpa levis)

Škůdce neví, že svým jednáním je schopen vyvolat škodlivý následek, ač to vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům vědět má a může. Škůdce postrádá znalosti, které jsou očekávány od osoby v jeho postavení, a byla mu dána možnost je získat. Jako příklad lze uvést jednání zdravotní sestry, která aplikuje lék již použitou injekční stříkačkou a nakazí pacienta žloutenkou a tvrdí, že o možné nákaze nevěděla. Vzhledem ale ke své kvalifikaci měla a mohla vědět, že může touto použitou jehlou nakazit pacienta.⁴⁷

Ustanovení § 420 odst. 3 obč. zák. dokládá, že zavinění se presumuje a to ve formě nevědomé nedbalosti. Poškozený tedy musí prokazovat pouze, že došlo k porušení právní povinnosti škůdcem a že škoda a její výše je v příčinné souvislosti s tímto porušením, teprve poté následuje presumpce zavinění škůdce. Důkazní břemeno k vyvrácení domněnky

⁴⁵ Fiala, J., Kindl, M.a kol. Občanské právo hmotné. Plzeň: Aleš Čeněk. 2007, s. 593

⁴⁶ Fiala, J., Kindl, M.a kol. Občanské právo hmotné. Plzeň: Aleš Čeněk. 2007, s. 594

⁴⁷ Fiala, J., Kindl, M.a kol. Občanské právo hmotné. Plzeň: Aleš Čeněk. 2007, s. 595

zavinění nese škůdce, který musí prokázat, že škodu vzniklou z porušení jeho právních povinností nezavinil (exkulповat se). Právnická nebo fyzická osoba odpovídající za osoby, které jednali jejím jménem se může exkulповat, pokud prokáže nedostatek zavinění na jejich straně. Vychází se zde z předpokladu, že zletilý a duševně zdravý člověk je schopen rozeznat následek svého jednání a své chování ovládnout. Základním kritériem pro hodnocení je chování a jednání řádné a rozumné osoby.

Vědomá nedbalost (culpa lata)

Škůdce ví, že svým jednáním může způsobit škodu, ale bez přiměřených důvodů spoléhá, že škoda nevznikne. Škůdce nechce způsobit újmu, ale vědomě ji riskuje. Vědomě nedbalý je řidič, který nepřizpůsobí rychlost jízdy stavu vozovky.

V ustanovení § 447 odst. 2 obč. zák. se užívá pojem hrubá nedbalost, kterou charakterizuje vyšší stupeň intenzity nedbalosti a spočívá v mimořádné lehkomyšlnosti anebo zřejmé bezohlednosti škůdce. O hrubou nedbalost se jedná zpravidla tam, kde se nedbalost vztahuje na porušení určité důležité povinnosti plynoucí z povolání, funkce, postavení nebo přímo z právního předpisu, anebo tam, kde určitá osoba zjevně odmítá respektovat požadavky, které jsou stanoveny pro náležité plnění právních povinností.⁴⁸Vzhledem k současným ustanovením zákoníku práce není § 447 odst. 2 občanského zákoníku významný a využíváný v praxi.

Úmysl

Rozeznáváme úmysl přímý a úmysl nepřímý. Rozdíl mezi oběma druhy úmyslu spočívá v odstupňování volní složky.

Nepřímý úmysl (dolus eventualis)

⁴⁸ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 460

Škůdce ví, že svým jednáním může způsobit škodu, a je s tím pro případ jejího vzniku srozuměn. Způsobení škody není jeho primárním cílem, ale sledovaného cíle škůdce dosáhne jedině tak, že zřejmě dojde i k dalšímu následku tedy ke škodě.

Přímý úmysl (dolus directus)

Škůdce ví, že svým jednáním může způsobit škodu, a chce ji způsobit. Škoda tak představuje vlastní účel jednání nebo nutný následek jeho jednání. Ten kdo jedná, škodu předvídá a chce ji.

Důležitý je obsah zavinění – co musí škůdce vědět a chtít, s čím být srozuměn, o čem ví, co měl a mohl vědět. Zavinění se musí vztahovat ke všem vnějším znakům civilního deliktu, tedy ke vzniku škody, k protiprávnímu činu, i k příčinné souvislosti. Zavinění ke kauzálnímu nexu je dáno, jestliže si škůdce měl a mohl alespoň představit, že se příčinný vztah může takto rozvinout. Pouze pro škůdce nepředstavitelný příčinný souběh není v zavinění obsažen a škůdce nebude povinen hradit škodu.⁴⁹

Pokud vznikne někomu škoda, které nelze přičíst zavinění jiného, hovoříme o náhodě (casus). Náhodu rozeznáváme prostou nebo kvalifikovanou, která bývá také označována jako vis maior. Za náhodu se obecně neodpovídá. Jak plyne z judikátu z roku 1919 Rc 284/1919 Sbírka rozhodnutí NS (1919-1949): „Nahodilá škoda nepostihuje toho, v jehož majetku vznikla nezaviněná příčina poškození, nýbrž toho, jehož majetek nebo osoba byly takto poškozeny.“ Dnes je platná taková úprava, že náhoda postihuje toho, komu se přihodila.⁵⁰

Pokud jednání škůdce naplnilo zároveň znaky trestného činu, za nějž byl pravomocně odsouzen, je soud v občanskoprávním řízení vázán (§135 OSŘ) odsuzujícím výrokem trestního rozsudku. Soud je vázán výrokem o vině. V rozsahu, v jakém jsou znaky skutkové

⁴⁹ Fiala, J., Kindl, M. a kol. Občanské právo hmotné. Plzeň: 2007, s. 597

⁵⁰ Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 1068

podstaty trestného činu zároveň důležitými okolnostmi pro rozhodnutí o náhradě škody, je dána vázanost trestním rozsudkem. Ve smyslu § 135 OSŘ je soud vázán jen výrokem odsuzujícího rozsudku, a to celým výrokem o vině, tj. jeho skutkovou i právní částí, nikoliv však jeho odůvodněním. Výši škody není vázán ani v případě, že je ve výroku vyčíslena. Jedná se tady o tzv. kvalifikační moment, tedy o posouzení z hlediska pojmových znaků trestného činu, nikoliv o zjištění výše škody z hlediska občanskoprávní odpovědnosti.⁵¹

4. Odpovědnost za vady

Odpovědnost za vady jako součást právního řádu tvoří v systému současných společenských, ekonomických a politických prostředků významný nástroj, jehož cílem je zabezpečit řádné plnění právních povinností, co se týče jakosti i dalších náležitostí, které tvoří ve svém souhrnu pojem bezvadné plnění.

Úprava odpovědnosti za vady je v občanském zákoníku roztržštěná. Zákonná úprava obecné odpovědnosti, která platí pro sféru občanskoprávních vztahů je obsažena ve znění § 499 až § 510 občanského zákoníku, převážně jde o ustanovení kogentní. Věcná působnost těchto ustanovení se vztahuje na soukromoprávní vztahy, jejichž vznik je založen na úplatném převedení vadné věci. Osobní působnost zahrnuje osoby, které v rámci výše uvedených vztahů převádějí nebo nabývají věc. Vedle této obecné úpravy odpovědnosti za vady obsahují v občanském zákoníku některé typy občanskoprávních smluv zvláštní úpravu odpovědnosti za vady. Konkrétně jde o zvláštní úpravu odpovědnosti za vady u kupní smlouvy (§ 596) a v jejím rámci zejména o úpravu u prodeje zboží v obchodě (§ 616), u smlouvy o dílo (§ 633). Co se týče jejich vzájemného vztahu, platí zásada, že jednotlivé zvláštní úpravy mají přednost před obecnou právní úpravou.⁵² Z toho vyplývá, že na řešení těch otázek odpovědnosti za vady, které zvláštní úpravu neobsahují, se tam, kde občanskoprávní smlouvou dochází k přenechání vadné věci za úplatu, použijí subsidiárně ustanovení obecné právní úpravy odpovědnosti za vady.

⁵¹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 1065

⁵² *lex specialis derogat legi generali*

4.1 Funkce odpovědnosti za vady

Mezi základní funkce právní úpravy odpovědnosti za vady patří:

- preventivní funkce, tj. předcházet stanovením specifických právních sankcí porušování majetkových (závazkových) právních vztahů ve formě poskytování vadného plnění,
- reparační funkce tj. zabezpečovat v případech, kde již k vadnému plnění došlo, uložení specifických právních sankcí obnovu porušeného právního postavení subjektů.⁵³

Hlavním cílem je tedy, aby k porušení právního postavení nabyvatele v tom směru, že by se mu od zcizitele v důsledku vadného plnění dostalo za poskytnutou hodnotu menší než očekávané protihodnoty, vůbec nedocházelo. K tomu, aby subjekty závazkových právních vztahů řádně plnily své právní povinnosti a chovaly se se zřetelem na potřeby prevence, slouží generální a speciální prevence.

Generální prevence představuje obecné odvrácení od porušování právní povinnosti bezvadně plnit a tím i všechny zcizitele plnění vede k vyloučení, resp. alespoň ke zmenšení možnosti vzniku společensky a individuálně nežádoucích majetkových ztrát, které mohou nastat v důsledku vadného plnění. Generální prevence se uskutečňuje dvojím způsobem, a to přímo anebo nepřímo.

Přímé působení zahrnuje stanovení obecně formulovaných právních povinností. Tyto povinnosti vycházejí ze základních zásad soukromého práva. Konkrétně se jedná o zásadu *pacta sunt servanda*. Podle této zásady mají být již uzavřené smlouvy dodržovány a porušení smlouvy se chápe jako porušení práva, které s sebou nese odpovědnost toho, kdo právo porušil. Preventivní funkci naplňuje § 3 odst. 2 obč. zák. , který stanoví: „Fyzické a právnické osoby, státní orgány a orgány místní samosprávy dbají o to, aby nedocházelo

⁵³ Švestka , J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 54

k ohrožování a porušování práv z občanskoprávních vztahů a aby případné rozpory mezi účastníky byly odstraněny dohodou.⁵⁴

Co se týče nepřímého působení, zde panuje hrozba. V případě, že k vadnému plnění již došlo, dochází k uložení specifických právních sankcí za porušení povinností bezvadně plnit.

Speciální prevence se uskutečňuje ukládáním speciálních (konkrétních) opatření, které směřují k odvracení hrozící majetkové újmy v podobě vadného plnění. Takovou povinností je například u kupní smlouvy povinnost prodávajícího upozornit kupujícího na to, že věc má vadu a jakou.

Uplatnění pouze preventivní funkce co se týče účinné ochrany závazkových právních vztahů, není dostačující. Proto zde nastupuje funkce reparační. Porušeným majetkovým (závazkovým) právním vztahům je poskytnuta účinná ochrana ve formě právních povinností, pomocí kterých by nabyvatelům byla odstraněna a vyvážena majetková újma, která jim v důsledku vadného plnění vznikla. Tyto právní povinnosti se ukládají odpovědným subjektům, tj. zcizitelům vadného plnění. Dochází tak k obnově porušeného právního postavení těchto subjektů a zprostředkovaně i nastolení jejich ekonomické rovnováhy.⁵⁵Náhradu (reparaci) majetkové újmy, vzniklé v důsledku vadného předmětu plnění lze zajistit:

- uvedením v předešlý stav (in natura),
- v penězích (in reluto),
- kombinací obou forem.

Cílem při všech formách náhrady (reparaci) majetkové újmy je zabezpečit plnění původní právní povinnosti.

⁵⁴ Občanský zákoník podle stavu k 19.10.2009 č.40/1964 v úplném znění, sagit § 3 odst. 2

⁵⁵ Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 54-58

Uvedením v předešlý stav je nutno rozumět:

1. Stav jaký měl nastat podle původního zavazovacího právního důvodu. V praxi bývá takovýmto právním důvodem většinou smlouva. Hlavním cílem je tedy zajistit vyvážení porušeného právního postavení subjektů a porušené ekonomické rovnováhy mezi nimi. K tomuto slouží specifické právní prostředky, např. dodání nového (náhradního) bezvadného plnění, bezplatné odstranění vadného plnění, doplnění chybějícího plnění a náhrada nákladů vynaložených oprávněným-nabyvatelem na odstranění vady.
2. Stav jaký existoval ještě před vznikem majetkového (závazkového) právního vztahu. Zde je hlavním cílem obnova stavu, jaký mezi subjekty existoval vůbec před vznikem majetkového právního vztahu. Právními prostředky, kterými lze docílit zmíněného cíle jsou zrušení smlouvy resp. odstoupení od smlouvy.

Náhrada v penězích představuje přiměřenou slevu z poskytnuté ceny a případně též náhradu nákladů vynaložených v souvislosti s uplatněním práva z odpovědnosti za vady.

Kombinace náhrady újmy a to jak uvedením v předešlý stav, tak i doplněním v penězích je možná za situace, kde by uvedení v předešlý stav bylo nedostačující.

Reparační funkce působí zároveň i preventivně, kdy uložení odpovědnosti za vady určitému zciziteli vadného plnění působí výchovně i na ostatní subjekty majetkových (závazkových) právních vztahů ve smyslu dodržování právní povinnosti bezvadně plnit.⁵⁶

4.2 Předpoklady vzniku odpovědnosti za vady

Úprava závazkových právních vztahů vyžaduje, aby povinnosti vyplývající ze závazku byly splněny řádně a včas. Pokud zcizitel nesplnil svou povinnost splnit závazek řádně a včas a věc má v důsledku toho vady, vzniká mu vůči nabyvateli závazek z odpovědnosti za vady.

⁵⁶ Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 57-60

Občanský zákoník předpoklady vzniku odpovědnosti za vady výslovně nestanoví, lze je však alespoň v obecných rysech dovodit z jednotlivých ustanovení, hlavě pak ze znění § 499 občanského zákoníku: „Kdo přenechá jinému věc za úplatu, odpovídá za to, že věc v době plnění má vlastnosti výslovně vymíněné nebo obvyklé, že je ji možno použít podle povahy a účelu smlouvy nebo podle toho, co účastníci ujednali, a že věc nemá právní vady.“

Předpoklady vzniku závazku z odpovědnosti za vady jsou:

- a) existence původní (primární) právní povinnosti (vad se nelze dovolávat bez vzniku a trvání závazné smlouvy),
- b) úplatný převod věci (převod věci je předmětem primárního závazku, úplatnost je nutnou podmínkou),
- c) porušení povinnosti převodce řádně splnit závazek (řádným splněním závazku se myslí převod věci bez vad, ale závazek není řádně splněn i tehdy, pokud není splněn včas)
- d) výskyt vady věci,
- e) příčinná souvislost, tzv. kauzální nexus, mezi porušením povinnosti splnit řádně závazek a výskytem vady (věc může být vadná i z jiného důvodu než je porušení povinnosti zavázané osoby, např. v důsledku působení vnější události nebo běžným opotřebením, na tyto případy se ovšem odpovědnost převodce za vady ze zákona nevztahuje).

Odpovědnost za vady je přísnou odpovědností objektivní. Pro vznik tohoto druhu občanskoprávní odpovědnosti za vady se nevyžaduje zavinění na straně zcizitele. Z toho vyplývá, že odpovědnost dopadá na zcizitele na základě samotného přenechání vadné věci. Nerozlišuje se, zda zcizitel vadné věci o existenci vady věděl či nikoliv, zda vadu způsobil jeho zaměstnanec nebo jiné osoby, které použil ke splnění své smluvní povinnosti.

4.3 Existence původní (primární) právní povinnosti

Předpokladem pro vznik odpovědnosti za vady je existence právní povinnosti, která spočívá v poskytnutí bezvadného předmětu plnění druhému subjektu. To znamená, že vzniku odpovědnosti za vady musí vždy časově předcházet existence určité původní právní povinnosti, která směřuje k poskytnutí bezvadného předmětu plnění.

Tato původní právní povinnost vyplývá ze závazkového právního vztahu, který je založen smlouvou. Jde o úplatnou převodní smlouvu, která byla platně uzavřena mezi zcizitelem a nabyvatelem věci. Neplatně uzavřená smlouva nemůže mít tyto následky a na jejím základě nemůže dojít k poskytnutí plnění. Jestli se tak již stalo, vznikl závazek z bezdůvodného obohacení. Pokud závazkový právní vztah nebyl založen na základě platného právního úkonu, nelze uplatňovat práva z odpovědnosti za vady. Smlouva bude neplatná buď z důvodů tzv. absolutní neplatnosti, anebo z důvodů relativní neplatnosti, přičemž u relativní neplatnosti právního úkonu je nutné, aby byla uplatněna. Pokud tak nebude učiněno, je smlouva platná a zcizitel odpovídá za vady.⁵⁷

4.4 Úplatný převod věci

Převod věci musí být úplatný, to znamená, že za převod věci musí být poskytnuto protiplnění. Odpovědnost za vady totiž vzniká při úplatných smlouvách, kde je požadována bezvadnost věci. U bezplatných smluv není nabyvatelem poskytována žádná protihodnota. Předmětem plnění původní majetkové povinnosti může být hmotná věc, služba, právo, nebo jiný nehmotný předmět plnění.

Občanský zákoník vymezuje věc jako předmět občanskoprávních vztahů vedle práv a jiných majetkových hodnot, pokud to jejich povaha připouští.⁵⁸

⁵⁷ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1513

⁵⁸ Občanský zákoník podle stavu k 19.10.2009 č.40/1964 v úplném znění, sagit § 118

Rozlišujeme zákonné dělení věcí na movité a nemovité. Právní teorie používá i další dělení věcí na zastupitelné a nezastupitelné, zužitelné a nezužitelné, jednotlivé a hromadné, dělitelné a nedělitelné nebo genericky a jednotlivě určené.

Obecně jsou za věci pokládány hmotné předměty, které splňují podmínku ovladatelnosti a užitečnosti pro potřeby lidí. Mezi věci se řadí i přírodní síly za předpokladu, že jsou ovladatelné a užitečné.

Za věci nejsou považovány části lidského těla, a to ani tehdy, pokud jsou od lidského těla odděleny.⁵⁹

4.5 Porušení povinnosti převodce řádně splnit závazek (protiprávní úkon)

Převodce má povinnost splnit závazek, který plyne z úplatné převodní smlouvy, řádně a včas. K porušení právní povinnosti neboli k protiprávnímu úkonu dojde v případě, pokud převodce neposkytl nabyvateli předmět plnění bez vady. Převodcovo chování – plnění – je tedy v rozporu s právním řádem. Nezbytným předpokladem vzniku odpovědnosti za vady je tedy protiprávnost převodcovy chování. Na nabyvateli tkví důkazní břemeno týkající se vadnosti poskytnutého předmětu plnění. V protiprávnosti převodcovy chování, které spočívá v poskytnutí vadného plnění, není pojmově zahrnuto zavinění (ve formě úmyslu nebo nedbalosti). Z toho vyplývá, že samo poskytnutí vadného předmětu se stává protiprávním bez ohledu na to, zda je převodce chtěl nebo nechtěl poskytnout, resp. zda převodce o vadnosti plnění věděl nebo nevěděl. Z právního hlediska je rozhodující skutečnost, že předmět plnění poskytnutý převodcem, je objektivně vadný a že jako takový byl také zjištěn. Ke vzniku odpovědnosti za vady není potřebné, aby k protiprávnímu chování převodce přistoupilo i včasné oznámení vad nabyvatelem (buď ve formě notifikace, nebo reklamace). Odpovědnost za vady totiž vzniká v okamžiku uskutečnění

⁵⁹ Podmínky pro použití těla i jeho částí upravují zvláštní předpisy (blíže např. § 26 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů).

vadného plnění. Včasné oznámení vad ze strany nabyvatele je potřebné k úspěšnému uplatnění práv z již vzniklého odpovědnostního právního vztahu.⁶⁰

4.6 Vady

Za vadu věci lze označit všechno, co ji nějakým způsobem znehodnocuje, případně ztěžuje nebo snižuje možnosti jejího užití. Z technického hlediska představuje vadu věci jakákoli odchylka váhy, vzhledu, rozměrů, struktury nebo jiných vlastností od vytyčených nebo sjednaných podmínek.⁶¹

Vadu je možné definovat jako újmu (nedostatek), která vznikla nabyvateli tím, že převodce neučinil (pokud jde o bezvadnost předmětu plnění) to, co podle původní právní povinnosti učinit měl (*id non fecit, quod facere promisit*).⁶²

Vadné plnění je takové plnění, které:

- nemá vlastnosti, které by podle smlouvy mít mělo, nebo nemá vlastnosti obvyklé, tj. vlastnosti standardní, které se u předmětu plnění s ohledem na jeho povahu obecně předpokládají,
- nelze použít podle povahy nebo účelu smlouvy, ačkoliv za jiné situace takového plnění vady nevykazuje,
- má právní vady.⁶³

Vady jsou rozdělovány podle své povahy i rozsahu. Nejrozšířenější je třídění vad na faktické a právní (tato klasifikace obecně dělí vady podle jejich povahy). Další členění vad je dělení vad na zjevné a skryté, odstranitelné a neodstranitelné nebo dovolující a znemožňující užití věcí dohodnutým způsobem (pokud není způsob užití přímo dohodnut

⁶⁰ Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 94

⁶¹ Míšek, B., Ptáček, L. Zkoušení materiálu a výrobků bez porušení. 2. rozšířené vydání. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1973, s. 15

⁶² Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 95

⁶³ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1514

ve smlouvě, je podstatné, zda je možné věc užívat podle povahy smlouvy, tzn. způsobem obvyklým, resp. vyplývajícím ze zákona).

Aby nabyvatel mohl uplatnit své nároky z odpovědnosti za vady, musí jít o vady, které jsou způsobeny porušením smluvní povinnosti ze strany převodce.

Nejfrekventovanější je třídění vad na faktické a právní.

Faktické vady jsou nedostatky věci fyzické povahy, a jež přenechanou věc znehodnocují. Faktické vady spočívají v neexistenci oněch vlastností, jejichž nositelkou má věc být s ohledem na charakter uzavřené smlouvy, prohlášení zcizitele, případně plynoucích z právních předpisů nebo technických norem. Věc považujeme za vadnou i tehdy, pokud nemá vlastnosti, které se u ní obecně očekávají.

Mezi faktické vady řadíme vady jakosti (vady kvality), které představují nedostatky vlastností věci rozhodné pro její použití, včetně vad provedení, vad balení a vad dokladů a vady množství (kvantity), kdy dochází k rozdílu mezi množstvím předmětu plnění, které bylo dodáno, a množstvím, které dodáno být mělo podle údajů v průvodních dokladech.⁶⁴ Pokud ve smlouvě uzavřené mezi účastníky není nic přímo dohodnuto, věc má mít vlastnosti obvyklé a je možné ji použít k běžnému účelu s ohledem na povahu smlouvy.

Vady jakosti (kvality)

Teorie a praxe vymezuje pojem vady jakosti velmi nejednotně. Podle velmi rozšířeného pojetí představuje kvalita souhrn vlastností předmětu plnění, které úrovní zpracování a provedení, životností atp. slouží k tomu, aby předmět plnění za určitých předpokladů a po určitou dobu plnil spolehlivě své funkční poslání.⁶⁵

⁶⁴ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 107

⁶⁵ Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 95

Pod vadou jakosti rozumíme buď zcela nejakostní předmět plnění, který se vyznačuje tím, že tento předmět plnění postrádá vlastnosti předpokládané technickými normami nebo jinými předpisy. Nejakostní plnění zahrnuje i plnění jakosti nižšího stupně. Jedná se o takové plnění, kterému chybí některé jakostní vlastnosti, které jsou stanovené technickými normami, resp. jinými předpisy. Vzhledem ke vzniku odpovědnosti za vady postačuje jakákoliv vada jakosti.⁶⁶

Jakost je tedy v občanskoprávních vztazích určena smlouvou, a to buď popisem anebo odkazem na určitou technickou normu. Avšak ne všechny závazky vznikají ze smluv (např. vznik závazku způsobením škody). Co se týče těchto mimosmluvních závazků, a v případě, kdy jakost předmětu plnění není stanovena ve smlouvě, je dlužník povinen plnit, pokud jde o věci určené druhově ve střední jakosti a pokud jde o věci určené individuálně v takové kvalitě, která je pro daný druh plnění obvyklá. Jakost bývá v některých případech stanovena v právních předpisech, v nařízeních Evropské unie a je potřebné být v souladu s těmito předpisy a nařízeními.

Pod pojem vad jakosti v širším smyslu je možné zařadit i plnění, jehož předmět trpí nedostatky, které spočívají v tom, že daný předmět plnění není v souladu se smluvními podmínkami a není jej možné použít ke sjednanému zvláštnímu účelu. Většinou se jedná o vady barvy, tzn., dodané výrobky nemají dohodnutou barvu nebo sjednané rozměry. Pod tento pojem lze zahrnout i plnění vyšší jakosti. V případě, že se nabyvatel s takovýmto plněním spokojí, nenastupuje zde odpovědnost za vady, ale jinak zahrnujeme plnění vyšší jakosti pod nejakostní vadné plnění.⁶⁷

Vady množství (kvantity)

Pokud zcizitel poskytl méně, než mělo být poskytnuto, jedná se o vady množství. Důležité jsou zde údaje stanovené v průvodních dokumentech. Těmito dokumenty můžou být např.

⁶⁶ Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 95-96

⁶⁷ Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 96

dodací list, nákladní list nebo faktura. Základem je zde neshoda mezi plněním, které bylo skutečně poskytnuto s údaji, které jsou stanovené v průvodních dokumentech. Rozlišujeme zde dva případy.

První případ nastává, pokud je ve smlouvě a v průvodních dodacích dokladech uvedené stejné množství, ale je dodáno méně. Zde vzniká odpovědnost z prodlení i odpovědnost za vady (oba druhy odpovědnosti jsou kumulovány).

Druhý případ nastává tehdy, je-li povinným subjektem plněno méně, než mělo být. V průvodním dokumentu bylo stanoveno stejné množství, jako bylo dodáno. Podle smlouvy ale mělo být poskytnuto více. Zde se jedná o částečné plnění a nabyvatel má právo na zbývající část plnění, které vyplývá z původního právního důvodu tedy smlouvy. Zároveň mu vzniká právo z odpovědnostního právního vztahu z prodlení.

Pokud bylo plněno větší množství, než mělo být, může nastat situace, kdy plnění většího množství představuje vadu, anebo dojde k jiné situaci, a jedná se o plnění bez právního důvodu. Nabyvatel zde nemá povinnost navíc poskytnuté plnění zaplatit a zcizitel má právo na vrácení tohoto plnění. Subjekty se mohou dohodnout i tak, že nabyvatel převezme a zaplatí plnění navíc. V tomto případě se jedná o přípustnou změnu majetkového právního vztahu, která se týká předmětu plnění.⁶⁸

Je třeba také zmínit situaci, kdy jde o poskytnutí plnění, jehož množství je stanoveno pouze přibližně. Ve smlouvě je stanoven přípustný rozdíl mezi smluveným množstvím a skutečně dodaným. Zcizitel pak určí přesné množství plnění. Pokud k tomu nedojde, přichází na řadu zákonné pravidlo anebo obchodní zvyklost. Kupní cena pak závisí podle množství, které bylo skutečně dodáno.⁶⁹

⁶⁸ Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 98-99

⁶⁹ Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 99

Do kategorie vad množství zahrnujeme i vady určené úhrnem (per aversionem), tj. určení věci jako celku tak, jak stojí a leží. Občanský zákoník upravuje tuto problematiku v § 501: „Přenechá-li se věc jak stojí a leží, neodpovídá zcizitel za její vady, ledaže věc nemá vlastnost, o níž zcizitel prohlásil, že ji má, nebo kterou si nabyvatel výslovně vymínil.“ Toto ustanovení dopadá na případy, kdy jsou věci určené úhrnně a s kterými je nakládáno jako s celkem. Pod pojmem věci určené úhrnně rozumíme věci bez jejich rozlišení na věci individuálně nebo druhově určené a bez ohledu na jejich jakost, množství anebo váhu. Předmět smlouvy je tedy stanoven na základě údajů, jako je např. uvedení místa, kde se nacházejí tyto věci, anebo že věci jsou součástí vybavení určité provozovny. Odpovědnost za vady je v tomto případě vyloučena. Výjimku představuje situace, kdy zcizitel prohlásil, že věc má určitou vlastnost a ve skutečnosti ji nemá, anebo při uzavření smlouvy nabyvatel žádal, aby měla věc určitou vlastnost, a zcizitel s tím souhlasil. V těchto zmíněných případech vzniká odpovědnost zcizitele za vady a není rozhodné, zda tyto nedostatky vlastností mohl zcizitel sám zjistit či poznat. Odpovědnost za vady se vztahuje na vady, které se vyskytly v době plnění.⁷⁰

Mezi faktické vady dále zařazujeme: vady neúplnosti – nekompletnosti plnění, vady sortimentu plnění a vady značkování.

U vady neúplnosti jsou jednotlivé věci tvořící předmět plnění samy o sobě bez vady, ale podle smlouvy, nebo technických norem dodaná souprava postrádá určitou součást, příslušenství, náhradní díl, které měly být poskytnuty spolu s plněním. Tato neúplnost plnění se může vztahovat k jednotlivému výrobku, ale i k celé dodávané soupravě.

O vadu sortimentu plnění se jedná tehdy, pokud celková skladba – struktura plnění, sestávající z různých druhů výrobků je ve vzájemném poměru jiná, než jaká měla být, i když jednotlivé věci, které představují předmět plnění, nevykazují žádnou vadu.

⁷⁰ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1517

O vadě značkování hovoříme tehdy, když jednotlivé věci, které tvoří předmět plnění jsou samy o sobě bezvadné, ale byly poskytnuty bez předepsaného označení, anebo byly označeny nesprávně, resp. neúplně.⁷¹

Právní vady

O právní vady jde tehdy, pokud nedostatky předmětu plnění brání tomu, aby nabyvatel po právní stránce nabyl ta práva, která podle smlouvy nabýt měl.⁷² Odpovědnost za právní vady předpokládá vždy existenci platné smlouvy. Pouze za této situace se právní instituce odpovědnosti za vady stává funkčním prostředkem k realizaci potřebné nápravy a tím i k zajištění právních a zprostředkovaně hospodářských zájmů nabyvatele.

Právní vady se týkají právních poměrů předmětu smlouvy.

Právní vady mohou být v podstatě trojího druhu:

- a) Předmětem plnění je cizí věc. V tomto případě zcizitel nemá vlastnické právo k předmětu plnění. Vlastník se může s úspěchem domáhat vydání věci prostřednictvím vlastnické žaloby (reivindikační žaloby). V občanském právu se uplatňuje zásada, že nikdo nemůže převést více práv, než má sám. Existuje ale výjimka, kdy ten, kdo nabyt od nepravého dědice, je chráněn stejně jako by nabyt od oprávněného dědice za podmínky, že nabyvatel byl v dobré víře a že dědictví bylo nepravému dědici potvrzeno.⁷³ Zde tedy nejde o právní vadu, protože i když nabyvatel nenabyt od vlastníka, ocitl se v očekávaném právním postavení.
- b) Věc, která je předmětem plnění, je zatížena zástavním právem nebo právem odpovídajícím věcnému břemeni. Právo zcizitele k této věci je omezeno absolutně působícím věcným právem. Nabyvateli však toto omezení nebylo oznámeno.

⁷¹ Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 100

⁷² Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 107

⁷³ Občanský zákoník podle stavu k 19.10. 2009. č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit § 486

- c) Předmět plnění má nedostatky z hlediska ochrany práv k nehmotným statkům (např. z hlediska autorského práva, práva k vynálezům, nebo práv z ochranných známek).

Oznamovací povinnost nabyvatele vůči zciziteli, pokud si třetí osoba činí nárok na věc, je upravena v ustanovení § 503 obč. zák.: „Chce-li nabyvatel uplatňovat nárok z odpovědnosti za vady, protože si třetí osoby činí nárok na věc, musí to bez zbytečného odkladu oznámit svému předchůdci. Neučiní-li tak, neztratí sice svůj nárok z odpovědnosti za vady, ale jeho předchůdce může proti němu uplatnit všechny námitky, které nebyly uplatněny proti třetí osobě.“⁷⁴

O právní vadu věci se jedná v případě, kdy třetí osoba má právo k věci a působí i vůči nabyvateli, i když to smlouva nepřipouští. Podmínkou pro uplatnění nabyvatelova nároku z odpovědnosti za vady vůči zciziteli je povinnost vytknout tuto vadu u zcizitele a uplatnit u něj právo z této odpovědnosti, ale také povinnost oznámit bez zbytečného odkladu svému předchůdci, že si třetí osoby činí na věc nárok.

Pokud nabyvatel svou oznamovací povinnost nesplní, může i nadále svůj nárok z odpovědnosti za vady důvodně uplatňovat, avšak jeho předchůdce je oprávněn vznést proti němu všechny námitky, které nabyvatel vůči třetí osobě neuplatnil a které by při splnění oznamovací povinnosti mohly být uplatněny.⁷⁵

V zákonné úpravě nenalezneme výslovně uvedenou délku lhůty, během níž by nabyvatel měl splnit povinnost oznámit svému právnímu předchůdci vady věci. Splnění oznamovací povinnosti se bude posuzovat podle okolností konkrétního případu s ohledem na to, zda měla oprávněná osoba příležitost ke včasnému sdělení námitek proti nároku třetí osoby.

⁷⁴ Občanský zákoník podle stavu k 19.10. 2009. č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit § 503

⁷⁵ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1519

Dále rozlišujeme vady na vady zjevné a vady skryté.

Vady zjevné upravuje § 500 odst. 1 obč. zák. : „Jde-li o vady zjevné nebo o vady, které lze zjistit z příslušné evidence nemovitostí, nelze uplatňovat nárok z odpovědnosti za vady, ledaže zcizitel výslovně ujistil, že věc je bez jakýchkoliv vad.“⁷⁶

Za zjevné vady jsou považovány takové vady plnění, které mohl každý nabyvatel při obvyklé pozornosti, kterou lze na něm spravedlivě požadovat, zjistit.⁷⁷

Nabyvatel, na kterého je věc převáděna, má ze zákona povinnost věc prohlédnout. Tato povinnost přechází na nabyvatele společně s nebezpečím škody na věci zpravidla při jejím převzetí. Nabyvatel má z důvodu vyloučení odpovědnosti za zjevné vady větší úsilí k tomu, aby převzaté věci věnoval náležitou pozornost. Hlavním kritériem při zjišťování jestli jde o zjevnou vadu je, že vada byla zjistitelná při běžné prohlídce. O zjevnou vadu nejde v případě, jestli je vada zjistitelná jen pro znalce nebo odborníka.

Odpovědnost za vady je vyloučena u vad zjistitelných z příslušné evidence nemovitostí (z katastru nemovitostí). Vady zjistitelné z katastru nemovitostí jsou postaveny na roveň vadám zjevným, jelikož je katastr nemovitostí veřejný a přístup k těmto údajům má každý. Mezi takovéto vady jsou zařazeny věcná břemena zatěžující nemovitost, nebo zatížení nemovitosti zástavním právem. U zjevných vad a vad zjistitelných z veřejných evidencí platí, že za ně převodce odpovídá, pokud nabyvatele výslovně ujistí, že věc je bez vad.⁷⁸

Ustanovení § 500 odst. 2 občanského zákoníku stanoví, že dluhy které váznou na věci, nepřecházejí s věcí na nabyvatele. I po přenechání věci jinému nabyvateli je hradí zcizitel. Zcizitel v tomto případě však odpovídá i za ty dluhy na věci, které byly zjistitelné

⁷⁶ Občanský zákoník podle stavu k 19.10. 2009. č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit § 500 odst. 1

⁷⁷ Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 102

⁷⁸ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880 Komentář. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1516

z příslušné evidence nemovitostí. Tím není dotčeno právo zástavního věřitele uspokojit se ze zástavy i v případě, že byla zástavcem zcizena.⁷⁹

Vady skryté

Skryté vady jsou vady, které není možné zjistit během běžné prohlídky věci za předpokladu zachování obvyklé míry pozornosti. Tyto vady existovaly v době převzetí díla, ale nebylo možné je objevit na základě běžné kontroly. České právní předpisy nedefinují pojem skryté vady. Skryté vady je možné zjistit pomocí detailnějšího zkoumání věci nebo za použití speciálních přístrojů, rozebráním, podrobením věci chemickému rozboru.⁸⁰

Dalším významným členěním vad je jejich třídění na odstranitelné a neodstranitelné.

Neodstranitelné vady rozlišujeme na vady, které jsou neodstranitelné absolutně (neodstranitelnost absolutní) a vady, které nejsou dobře odstranitelné (neodstranitelnost relativní).

Vady, které jsou neodstranitelné absolutně, jsou vady, které není možné žádným způsobem odstranit za současného stavu poznatků, které nám poskytuje věda, technika, hospodářství i lidské zkušenosti.

Relativně neodstranitelné vady rozlišujeme na objektivně neodstranitelné a subjektivně neodstranitelné. Objektivně neodstranitelnou vadu je možné z technického hlediska odstranit, ale vzhledem k nákladům vynaloženým k odstranění vad a k hodnotě věci, by byl tento proces hospodářsky, resp. technicky neúčelný a neefektivní.

⁷⁹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1516.

⁸⁰ Míšek, B., Ptáček, L. Zkoušení materiálu a výrobků bez porušení. 2. rozšířené vydání. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1973, s. 15

Subjektivně neodstranitelná vada je vada, která má být odstraněna v určité lhůtě, ale k jejímu odstranění v této stanovené lhůtě nedošlo. Lhůta bývá obvykle obsažena v právním předpise, dohodě nebo v jednostranném prohlášení, nebo může jít o lhůtu přiměřenou povaze vady. Odstranění vady je sice možné, ale doba, za kterou tak lze učinit, je příliš dlouhá a nelze ji po nabyvateli spravedlivě žádat.

Zákon o ochraně spotřebitele považuje za neodstranitelnou vadu, která nebyla odstraněna do 30 dnů ode dne uplatnění reklamace, pokud není dohodnuta delší lhůta.⁸¹

Kritériem pro rozlišení, o který typ neodstranitelnosti vady plnění jde, je objektivní měřítko. V žádném případě není možné uplatnit subjektivní měřítko, které vychází pouze z hodnocení konkrétního nabyvatele.⁸²

Neodstranitelné vady upravuje občanský zákoník v § 507 odst. 1 obč. zák., který stanoví: „Nelze-li vadu odstranit a nelze-li pro ni věc užívat dohodnutým způsobem nebo řádně, nabyvatel je oprávněn domáhat se zrušení smlouvy. Jinak se může nabyvatel domáhat buď přiměřené slevy z ceny, nebo opravy, nebo doplnění toho co chybí.“⁸³

Jestli je možné pro vadu věc užívat dohodnutým způsobem nebo řádně, závisí na posouzení okolností konkrétního případu, pokud se na způsobu užívání subjekty výslovně nedohodly.

Z § 507 odst. 1 obč. zák. tedy vycházejí následující možná řešení:

1. Vada je neodstranitelná a věc není možné užívat dohodnutým způsobem nebo řádně.
Nabyvatel má v tomto případě právo zrušit smlouvu anebo může žádat slevu z ceny.
Je na samotné vůli nabyvatele jakou možnost zvolí.

⁸¹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1522-1523

⁸² Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 103

⁸³ Občanský zákoník podle stavu k 19.10. 2009. č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit § 507 odst. 1

2. Vada je neodstranitelná a věc je možné užívat dohodnutým způsobem nebo řádně. Zde má nabyvatel nárok na přiměřenou slevu z ceny. Nemá nárok na odstranění vady, jelikož se jedná o nemožnost plnění.
3. Vada je odstranitelná a není rozhodné, zda je věc možné užívat dohodnutým způsobem nebo řádně anebo nikoliv. Nabyvateli přísluší v tomto případě právo na odstranění vady (oprava věci, anebo doplnění toho, co chybí) anebo právo na přiměřenou slevu z ceny. Nabyvatel má zde rovněž možnost volby.

Z § 507 odst. 2 občanského zákoníku vyplývá, že úprava stanovená v odst. 1 je obecnou úpravou odpovědnosti za vady a platí tehdy, pokud zákon u jednotlivých závazků anebo dohoda účastníků nestanoví jinak. Obecná úprava se tak uplatní jen u takových závazků, které nejsou v občanském zákoníku výslovně upraveny a při jejichž sjednání nebyla dohodnuta jiná úprava a u jednotlivých typických závazků, pokud zde zákon ani dohoda účastníků nestanovily odchýlnou úpravu. Nároky, které jsou obsažené v odst. 1, přísluší nabyvateli i tehdy, pokud nejsou opakovaně zmíněny ve zvláštních úpravách. Občanský zákoník obsahuje speciální úpravu např. u kupní smlouvy anebo u smlouvy o dílo.⁸⁴

Dalším hlediskem pro dělení vad je jejich členění na vady činící předmět plnění neupotřebitelným a vady, které takový důsledek nemají.

Vada, která činí předmět plnění neupotřebitelným, je taková vada, která způsobuje, že předmět plnění není možné řádně užít ke stanovenému anebo obvyklému účelu. O tom, jestli předmět plnění trpí takovou vadou, je předmětem posuzování autoritativního orgánu, který ke svému rozhodování využívá odborných znaleckých posudků.⁸⁵

Posledním tříděním je dělení vad u prodávaného zboží.

⁸⁴ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1523

⁸⁵ Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 104

Úprava odpovědnosti za vady prodávaneho zboží je obsažena v § 616 odst. 1 občanského zákoníku, který stanoví: „Prodávající odpovídá kupujícímu za to, že prodávaná věc je při převzetí kupujícím ve shodě s kupní smlouvou, zejména, že je bez vad.“⁸⁶

Jedná se o speciální úpravu kupní smlouvy, kterou mezi sebou uzavírají spotřebitel jako kupující a prodávající, který vystupuje jako podnikatel v rámci své podnikatelské činnosti. Tato úprava je výsledkem implementace směrnice Evropského parlamentu a Rady 199/44/ES, o určitých aspektech prodeje spotřebního zboží a záruk na spotřební zboží. Tato směrnice zavedla pojem „shoda s kupní smlouvou“.

Speciální ustanovení o prodeji zboží v obchodě rozlišují následující druhy odpovědnosti za vady:

- zákonná odpovědnost – odpovědnost prodejce za vady zboží existující při jeho převzetí (odpovědnost za shodu s kupní smlouvou),
- zákonná záruka – odpovědnost prodejce za vady, které se vyskytly v zákonné záruční době,
- dobrovolná záruka – odpovědnost prodejce za vady, které přesahují zákonné nároky kupujícího.

Shoda s kupní smlouvou znamená, že prodávané zboží:

- má jakost a vlastnosti požadované převodní smlouvou, popisované prodávajícím, výrobcem či zástupcem, nebo na základě reklamy prováděné prodávajícím, popř. výrobcem, či zástupcem očekávané, má jakost a vlastnosti, které jsou pro takovýto druh zboží obvyklé,
- odpovídá požadavkům právních předpisů
- je v odpovídajícím množství, míře a hmotnosti, odpovídá účelu uvedenému prodejcem nebo účelu obvyklému⁸⁷

⁸⁶ Občanský zákoník podle stavu k 19. 10. 2009 č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit § 616 odst. 1

⁸⁷ Občanský zákoník podle stavu k 19. 10. 2009 č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit § 616 odst. 2

Při prodeji zboží v obchodě platí, že rozpor se smlouvou, který se objeví do 6 měsíců od převzetí věci, existoval již při převzetí věci, pokud to neodporuje povaze věci, nebo není-li prokázán opak.⁸⁸

Při úpravě odpovědnosti za vady při prodeji zboží v obchodě je podstatná existence rozporu se smlouvou, přičemž nerozhoduje, zda zboží mělo v době převzetí zjevné nebo skryté vady.⁸⁹

O rozporu s kupní smlouvou mluvíme tehdy, pokud věc není ve shodě s kupní smlouvou. Pokud v případě, že věc při převzetí kupujícím není ve shodě s kupní smlouvou, kupující je oprávněn požadovat od prodávajícího, aby uvedl věc do stavu, který odpovídá kupní smlouvě. Kupující se může rozhodnout buď pro výměnu věci nebo její opravu. V případě nemožnosti takového postupu, má kupující nárok na přiměřenou slevu z ceny věci, anebo možnost odstoupit od smlouvy. Pokud ovšem kupující věděl před převzetím věci o rozporu s kupní smlouvou, nebo rozpor s kupní smlouvou způsobil, nemá výše uvedené možnosti. Pokud se projeví rozpor s kupní smlouvou po převzetí zboží, ale ještě v záruční době, je prodávající za tyto vady odpovědný.

Zákonná záruka představuje odpovědnost prodejce za tzv. záruční vady. Jedná se o vady, které se na zboží vyskytnou po jeho převzetí v době stanovené právními předpisy. Tyto vady jsou způsobeny porušením povinnosti prodejce vyplývající z kupní smlouvy. Délka záruční doby se odlišuje podle druhu prodáváného zboží. U spotřebního zboží představuje délku 24 měsíců. Pokud je na prodávané věci, jejím obalu nebo návodu k ní připojeném vyznačena v souladu se zvláštními právními předpisy lhůta k použití věci, skončí záruční doba uplynutím této lhůty.⁹⁰ Záruční doba počíná běžet od převzetí věci kupujícím nebo ode dne uvedení věci do provozu.⁹¹

⁸⁸ Občanský zákoník podle stavu k 19. 10. 2009 č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit § 616 odst. 4

⁸⁹ Občanský zákoník podle stavu k 19. 10. 2009 č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit § 616 odst. 3

⁹⁰ Občanský zákoník podle stavu k 19. 10. 2009 č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit § 620 odst. 1

⁹¹ Občanský zákoník podle stavu k 19. 10. 2009 č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit § 621

Při prodeji zboží se slevou je vyloučena záruka na vady, pro které byla sleva poskytnuta. Záruka se rovněž nevztahuje na takové opotřebení věci, ke kterému dochází v důsledku jejího obvyklého užívání.⁹²

Vzhledem k rozsahu práv z odpovědnosti za vady se rozlišuje, o jaký druh vady se jedná. V případě, že se jedná o odstranitelnou vadu, kupující má právo na bezplatné, včasné a řádné odstranění vady. Prodávající má povinnost odstranit vadu bez zbytečného odkladu. Dále může kupující žádat výměnu věci za předpokladu, že to není vzhledem k povaze věci neúměrné. V případě nemožnosti využití jedné z těchto možností, má kupující právo požadovat přiměřenou slevu z ceny věci, nebo odstoupit od smlouvy.

Pokud jde o neodstranitelnou vadu, která brání tomu, aby věc mohla být řádně užívána, kupující může žádat výměnu zboží anebo odstoupení od smlouvy. Výběr z těchto možností je na kupujícím. Stejná práva náleží kupujícímu v případě, že se jedná o odstranitelnou vadu, ale kupující nemůže věc řádně užívat pro opětovné vyskytnutí se vady po opravě anebo pro větší počet vad. Pokud se jedná o neodstranitelné vady a kupující nežádá výměnu věci, má nárok na přiměřenou slevu z ceny nebo může od smlouvy odstoupit.⁹³

V závěru této kapitoly se zmíním ještě o důležitém pojmu aliud. Co je to aliud?

Bylo-li nabídnuto k plnění nabyvateli něco jiného (tzv. aliud), co není vůbec kryto obsahem původního zavazovacího důvodu – smlouvy a původního majetkového právního vztahu. Na takto nabídnutý předmět není možné pohlížet jako na smluvní předmět plnění. Takový předmět je poskytován bez právního důvodu. Věřitel může nadále žádat smluvený předmět neboli uskutečnění smluvního plnění vedoucí ke konečnému výsledku, tj. ke splnění. Uskutečňuje se tak na základě smlouvy. Forma odpovědnosti, která může na straně dlužníka vzniknout, není odpovědnost za vady ale odpovědnost z prodlení.

⁹² Občanský zákoník podle stavu k 19. 10. 2009 č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit § 619 odst. 2, 3

⁹³ Občanský zákoník podle stavu k 19. 10. 2009 č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit § 622

Jiná je ale situace, pokud by adresát nabídky takto nabídnutý předmět přijal. V takovém případě, a za podmínky, že se na straně zcizitelově nejedná o omyl, by došlo ke změně původní smlouvy a tím i původního majetkového právního vztahu se všemi právními důsledky z toho pro oba subjekty vyplývajícími. I takto změněný předmět plnění může mít vady, které je možné uplatnit z titulu odpovědnosti za vady.⁹⁴

4.7 Výskyt, resp. projevení se vady v určitém časovém okamžiku či období

Výskyt, resp. projevení se vady v určitém časovém okamžiku nebo období je jedním z předpokladů vzniku odpovědnosti za vady. Odpovědnost za vady vzniká, pokud se vady vyskytnou v době převzetí věci ale i tehdy, pokud se vady vyskytnou na věci po jejím převzetí ve stanovené nebo sjednané době, za podmínky, že vady byly způsobeny porušením smluvní povinnosti převodce. Rozlišujeme tak různé formy odpovědnosti za vady a to zákonnou odpovědnost a záruční odpovědnost.

Zákonná odpovědnost kryje vady, které má poskytovaný předmět v době plnění, resp. při plnění. Dobou plnění se rozumí doba odevzdání předmětu plnění převodcem a jeho převzetí nabyvatelem. Pokud z převodní smlouvy nevyplývá něco jiného je zákonná odpovědnost za vady vyloučena u zjevných vad věci (tj. vad, které lze při uzavření smlouvy běžnou prohlídkou zjistit při vyvinutí obvyklé pozornosti bez zvláštních odborných znalostí) vad, které lze zjistit z evidence nemovitostí a vad, tak jak stojí a leží, tj. věci určené úhrnem. Převodce je ale odpovědný za zjevné vady, jestliže nabyvatele výslovně ujistil, že věc je bez jakýchkoliv závad.⁹⁵

Převodce nese odpovědnost, že úplatně převedená věc má v době plnění výslovně vymíněné nebo obvyklé vlastnosti a lze ji použít podle povahy a účelu smlouvy, nebo podle toho, co si účastníci ujednali a zároveň věc nemá právní vady. Zákonná odpovědnost vzniká přímo ex lege již samotným uskutečněním vadného plnění. Tato odpovědnost se

⁹⁴ Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 88-89

⁹⁵ Občanský zákoník podle stavu k 19. 10. 2009 č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit § 500 odst. 1

vztahuje na vady existující v době plnění ale i skryté vady za podmínky, že existovaly v době plnění. Občanský zákoník zakotvil u kupní smlouvy při prodeji zboží v obchodě vyvratitelnou právní domněnku, kdy se za vadu existující v době plnění považuje i vada, která se projeví během šesti měsíců od převzetí věci.⁹⁶

Převodce je povinen upozornit nabyvatele na vady věci, o kterých ví při uzavírání smlouvy. Práva z odpovědnosti za vady věci musí uplatnit její nabyvatel. Ten má povinnost vytknout převodci vady bez zbytečného odkladu poté, kdy měl možnost si přenechanou věc prohlédnout. Jde o lhůtu pořádkovou, která nabyvateli plyne od doby, kdy měl možnost si věc prohlédnout. Pokud zákon nestanoví jinak, je potřebné vadu věci vytknout převodci do šesti měsíců od okamžiku, kdy měl nabyvatel možnost věc prohlédnout. V tomto případě se jedná o prekluzivní lhůtu, a jestliže nabyvatel nevytkne vady převodci v této lhůtě, jeho práva z odpovědnosti za vady zaniknou.⁹⁷

Záruční odpovědnost

O záruční odpovědnost jde tehdy, pokud zákon resp. jeho prováděcí předpis nebo dohoda účastníků anebo jednostranné prohlášení převodce stanoví, že převodce odpovídá i za vady, které se vyskytnou do stanovené nebo sjednané doby po plnění tedy v záruční době.

Zákonná záruka představuje odpovědnost za vady, které se objeví na věci v zákonem stanovené době po jejím převzetí. Nabyvatel nemá povinnost prokazovat, že tyto vady existovaly již při převzetí věci. Je potřebné, aby nabyvatel vytkl vady u převodce bez zbytečného odkladu, od okamžiku, kdy vadu objevil. Vadu, za kterou se odpovídá formou záruční odpovědnosti, je nutné vytknout nejpozději do uplynutí záruční doby. Doba trvání zákonné záruky je pro jednotlivé smluvní typy stanovena odlišně. Po přijetí novely občanského zákoníku č. 136/2002 Sb. byla od 1. 1. 2003 při prodeji spotřebního zboží prodloužena záruční doba na 24 měsíců. Záruční doby počínají běžet od převzetí věci

⁹⁶ Občanský zákoník podle stavu k 19. 10. 2009 č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit § 616 odst. 4

⁹⁷ Občanský zákoník podle stavu k 19. 10. 2009 č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit § 583

kupujícím. Pokud má koupenou věc uvést do provozu jiný podnikatel než prodávající, záruční doba začne běžet až ode dne uvedení věci do provozu, za předpokladu, že kupující objednal uvedení do provozu nejpozději do tří týdnů od převzetí věci a řádně a včas poskytl k provedení služby potřebnou součinnost.⁹⁸

Smluvní záruka

Smluvní zárukou převodce rozšiřuje existující odpovědnost za vady (ať již zákonnou odpovědnost nebo zákonnou záruku). Smluvní záruka může být založena dohodou smluvních stran nebo jednostranným prohlášením převodce v záruční době. Vztahuje se na vady, které se vyskytnou a projeví ve smluvené záruční době a na které tato smluvená záruka dopadá. Převodce tedy odpovídá za všechny vady, které se podle smlouvy o záruce vyskytnou do konce záruční doby a které jsou touto smluvní zárukou kryty.⁹⁹

Záruku potvrzuje vydaný záruční list.¹⁰⁰ Ten má u zákonné záruky deklaratorní účinky, kdy nabyvateli přísluší práva přímo ze zákona. U smluvní záruky má naopak konstitutivní povahu.

Nabyvatel má povinnost vytknout vadu převodci nejpozději do konce záruční doby. Pokud nabyvatel včas a řádně vytkl vady převodci, ale nedošlo mezi nimi k uspokojivému mimosoudnímu vypořádání, může nabyvatel ve tříleté promlčecí lhůtě¹⁰¹ uplatnit konkrétní práva z odpovědnosti za vady u soudu žalobou, resp. protinávrhem (§ 97 OSŘ) proti žalobě o zaplacení ceny. Neuplatní-li převodce svá práva z odpovědnosti za vady v této lhůtě, dochází k promlčení těchto práv.

4.8 Existence příčinné souvislosti

Dalším nezbytným předpokladem vzniku odpovědnosti za vady je existence, tj. nezávisle na vědomí a vůli člověka existující příčinné souvislosti. Převodce je odpovědný za vadu

⁹⁸ Občanský zákoník podle stavu k 19. 10. 2009 č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit § 621

⁹⁹ Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 133

¹⁰⁰ Občanský zákoník podle stavu k 19. 10. 2009 č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit § 502 odst. 2

¹⁰¹ Občanský zákoník podle stavu k 19. 10. 2009 č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit § 101, § 102

pouze tehdy, pokud tuto vadu skutečně a v konkrétním případě způsobil. To znamená, že tato vada má prokazatelně svou přímou příčinu v samotném předmětu plnění, který poskytl převodce nabyvateli.¹⁰² Pokud je zde absence této příčinné souvislosti s plněním poskytnutým převodcem a újmou ve formě vady, která vznikla na straně nabyvatele, není možné, aby došlo ke vzniku odpovědnosti za vady.

5. Vzájemný vztah práv z odpovědnosti za vady a z odpovědnosti za škodu

V běžném životě často dochází k situacím, kdy osobě vznikne v důsledku přenechání vadného předmětu plnění vedle majetkové újmy, která spočívá ve vadě znehodnocující samotný předmět plnění (výrobek nebo službu) zároveň i další majetková újma, která má podobu škody (např. výbuchem zakoupeného vadného plynového kotle byla zničena část domu kupujícího anebo byla způsobena škoda-újma na zdraví kupujícího).

Nabyvatel se v tomto případě může domáhat práv z odpovědnosti za vady, ale i práva z odpovědnosti za škodu (§ 510 a § 600 obč. zák.).

Právo z odpovědnosti za vady na jedné straně a právo z odpovědnosti za škodu vzniklou v důsledku vadného plnění na straně druhé jsou z hlediska jak předpokladů, které jsou nezbytné pro jejich vznik, tak obsahu, funkcí, způsobu uplatnění i promlčení dvě různá samostatná a nezávislá práva. Práva z odpovědnosti za vady a práva z odpovědnosti za škodu se navzájem nepřekrývají. Každý tento institut je určen k nápravě odlišné újmy.

Mezi předpoklady vzniku odpovědnost za škodu řadíme:

- protiprávní úkon – tj. porušení právní povinnosti anebo alternativně zákonem kvalifikovaná událost vyvolávající škodu (škodní událost),
- vzniklá škoda

¹⁰² Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 104

- příčinná souvislost mezi protiprávním úkonem nebo škodní událostí a vzniklou škodou
- zavinění rušitele a to buď ve formě úmyslu nebo nedbalosti (v určitých stanovených případech se jako jeden z předpokladů vzniku občanskoprávní odpovědnosti vyžaduje pouze úmysl – srov. § 423 a § 424 obč. zák.).

Mezi předpoklady vzniku odpovědnosti za vady patří:

- převodcovo protiprávní chování, které spočívá v tom, že poskytne vadný předmět plnění tj. v rozporu s obsahem závazkového právního vztahu,
- existence újmy ve formě vady v občanskoprávním smyslu,
- existence příčinné souvislosti mezi převodcovým protiprávním chováním a vadami.

První rozdíl spočívá v tom, že odpovědnost za škodu způsobenou vadami plnění spočívá jako obecná odpovědnost podle § 420 občanského zákoníku na subjektivním základě, tj. na zavinění, zatímco odpovědnost za vady představuje zvláštní objektivní odpovědnost.

Při úpravě obecné odpovědnosti za škodu podle § 420, tj. na základě principu zavinění se vychází nikoliv ze zavinění dokazovaného – tzv. probační systém, ale ze zavinění presumovaného. Při předpokládaném zavinění má odpovědný subjekt možnost vyvinut se. Při tomto druhu zavinění má poškozený v každém jednotlivém případě povinnost prokázat porušení právní povinnosti, vznik a rozsah škody, a že vzniklá škoda a její rozsah jsou s porušením právní povinnosti v příčinné souvislosti. Na poškozeném tedy leží povinnost tvrzení, břemeno tvrzení, důkazní povinnost i důkazní břemeno.¹⁰³

¹⁰³ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 420

Odpovědnost za vady je založena na objektivním základě (tzv. objektivní odpovědnost, někdy též tradičně označovaná jak odpovědnost za výsledek). Nabyvatel vadného předmětu plnění nemusí proto v případném sporu prokazovat, zda je na straně převodce dáno zároveň zavinění, ať již ve formě nedbalosti nebo úmyslu. Odpovědnost za vady vzniká bez dalšího již na základě skutečnosti, že bylo vadně plněno. Převodce odpovídá za vady předmětu plnění bez ohledu na to, jestli o vadách poskytovaného plnění věděl či nikoliv. Jelikož se v případech objektivní odpovědnosti nevyhledává zavinění, nepřichází tady v úvahu ani vyvinění se. Právně rozhodnou je tady skutečnost, že poskytnutý předmět plnění je objektivně vadný a že jako takový byl také zjištěn.¹⁰⁴

Další rozdíl, který odlišuje odpovědnost za škodu a odpovědnost za vady, se týká druhu újmy, která byla způsobena. U odpovědnosti za škodu tuto újmu představuje škoda. Občanský zákoník pojem škody nevymezuje. Teorie a judikatura se shodla na tom, že za škodu se považuje každá majetková (materiální) újma, kterou lze objektivně vyjádřit obecným ekvivalentem, tj. penězi. Pokud takto charakterizovaná majetková újma nevznikne, nevznikne podle platné právní úpravy ani odpovědnost za škodu v občanském právu. Škodu třídíme na skutečnou škodu a ušlý zisk.

Za skutečnou škodu se považuje majetková újma vyjádřitelná v penězích, která spočívá v důsledku protiprávního úkonu, resp. škodní události ve zničení, ztrátě, zmenšení, snížení nebo jiném znehodnocení již existujícího majetku poškozeného (jeho věcí, nebo jiných práv, jakož i hodnot ocenitelných penězi jako jsou pohledávky, duševní vlastnictví aj.), a jež představuje majetkové hodnoty nezbytné k uvedení věci v předešlý stav.

Ušlým ziskem se rozumí majetková újma vyjádřitelná v penězích, která – na rozdíl od skutečné škody – spočívá v tom, že v důsledku protiprávního úkonu, resp. škodní události

¹⁰⁴ Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 94

nedošlo k rozmnožení (zvětšení) majetku poškozeného, které poškozený mohl odůvodněně, tj. doložitelným způsobem, očekávat se zřetelem k obvyklému chodu věci.¹⁰⁵

U odpovědnosti za vady představuje tuto újmu vada. Vadu lze definovat jako újmu (nedostatek), který nabyvateli vznikl tím, že zcizitel neučinil – pokud jde o bezvadnost předmětu plnění – to, co podle původní právní povinnosti učinit přesně měl.

Vadnost plnění spočívá v tom, že plnění nemá vlastnosti, které by podle smlouvy mělo mít. Jestliže nebyly tyto vlastnosti ujednány, je plnění vadné, nemá-li vlastnosti obvyklé, tj. vlastnosti standardní, které se u předmětu plnění s ohledem na jeho povahu obecně předpokládají. Vadné je i takové plnění, které nelze použít podle povahy nebo účelu smlouvy, ačkoliv za jiné situace takovéto plnění vady nevykazuje. Vadné plnění je i takové plnění, které má právní vady, kterými se rozumí nedostatky, které brání tomu, aby nabyvatel získal k předmětu plnění práva v takovém rozsahu a obsahu, která vyplývají ze smlouvy mezi účastníky. Nedostatky fyzické povahy, tj. co do jakosti nebo množství, představují tzv. vady faktické.¹⁰⁶

Dalším významným rozdílem, který odlišuje odpovědnost za škodu a odpovědnost za vady spočívá ve funkcích, které plní tyto dva instituty.

Právo z odpovědnosti za vady slouží, vedle svého preventivně výchovného působení, k odstranění majetkové újmy, která vznikla vadným plněním a existuje ve formě vady. Dochází tak k nápravě určitého zvláštního typu majetkové újmy, která vzniká již samotným poskytnutím vadného předmětu plnění. Co se týče této nápravy, je vzhledem k povaze věci, uskutečňována v rámci původního majetkového právního vztahu a smlouvy. Základním cílem je obnovení právního postavení a ekonomické rovnováhy subjektů podle této

¹⁰⁵ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 438-439

¹⁰⁶ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1514

smlouvy. Sankce odpovědnosti za vady tak vede k nápravě újmy, která vznikla porušením základní smluvní povinnosti spočívající v bezvadném plnění.

Naproti tomu právo z odpovědnosti za škodu, která vznikla vadným plněním, funkčně směřuje k náhradě (reparaci) až té majetkové újmy, která vznikla z vadného plnění navíc, to znamená, mimo rámec původního závazkového vztahu a původního zavazovacího důvodu – smlouvy. Funkčně však není určeno k nápravě újmy vzniklé porušením smluvních povinností – vadným plněním, nýbrž má napravovat až další újmu, která vznikla porušením povinnosti, jež byla založena přímo zákonem. Touto újmu se má na mysli nepůsobit jinému – ať jakkoliv, a tedy i prostřednictvím vadného plnění škodu (*neminem laedere*).¹⁰⁷

Odpovědnost za vady a odpovědnost za škodu se liší i podle toho, jaká náhrada se poskytuje za způsobenou újmu. U odpovědnosti za vady jde o náhradu újmy, která vznikla v důsledku vadného plnění. U odpovědnosti za škodu se jedná o náhradu újmy (škody) vzniklé porušením zákonem uložené povinnosti.

Náhradu (reparaci) majetkové újmy, která vznikla v důsledku vadného plnění, lze uskutečnit:

- uvedením v předešlý stav (náhrada *in natura*),
- v penězích (náhrada *in reluto*),
- kombinací obou těchto forem.

Při všech zmíněných formách náhrady je vždy sledován takový cíl, aby bylo zabezpečeno plnění původní právní povinnosti, která byla převodcem následkem vadného předmětu plnění porušená.

¹⁰⁷ Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 226

Uvedením v předešlý stav lze rozumět stav, jaký měl nastat podle původního zavazovacího důvodu (nejčastěji smlouvy) anebo stav, jaký existoval ještě před vznikem původního závazkového právního vztahu. Mezi specifické právní prostředky, které umožňují dosažení výše zmíněného cíle, patří např. dodání nového (náhradního) bezvadného plnění nebo odstranění (oprava) vadného plnění anebo doplnění chybějícího plnění. Právními prostředky, které umožňují obnovu stavu, jaký mezi subjekty existoval před vznikem majetkového právního stavu, je zrušení smlouvy, resp. odstoupení od smlouvy. Dále to může být i peněžní sleva z poskytnuté ceny anebo právo nabyvatele plnění na peněžitou náhradu nákladů nutně vynaložených na uplatnění práv z odpovědnosti za vady. Kombinace náhrady újmy, která vznikla vadným plněním, a to jak uvedením v předešlý stav, tak doplněním v penězích, by přicházela v úvahu pouze tam, kde by prvá z těchto forem náhrady sama o sobě nevyvážila plně porušené právní postavení subjektů a jejich narušenou ekonomickou rovnováhu.¹⁰⁸

Práva z odpovědnosti za škody slouží k zajištění náhrady újmy ve formě škody vzniklé porušením právním povinností, která byla uložena zákonem. Může jít o škodu na zdraví, na majetku, nebo na jiných statcích, kterým poskytuje ochranu občanského právo. Zde bude poškozenému celá škoda způsobena škůdcem plně nahrazena (reparována), a to buď formou:

- náhrady v penězích (kompenzace),
- náhrady in natura (restituce),
- zadostiučiněním (satisfakce) v případě nemajetkové újmy.

Podle toho, jestli došlo ke způsobení škody nebo vady, má oprávněná osoba možnost požadovat na škůdci některou z uvedených forem náhrady.

Pokud jde o způsob uplatnění, práva z odpovědnosti za vady si vyžadují, aby byla oznámena řádně a ve stanovené lhůtě odpovědnému subjektu. Jestliže nebudou tato práva

¹⁰⁸ Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 59

oznámena vůbec, nebo řádně či včas, nebo ve stanovené lhůtě odpovědnému subjektu, dojde k jejich zániku (prekluzi). V souvislosti s touto problematikou vyvstává otázka: Je úspěšné uplatnění práva z odpovědnosti za škodu vzniklou v důsledku vadného plnění podmíněno včasným oznámením vad učiněným v krátkých prekluzivních lhůtách, jako je tomu typicky u práv z odpovědnosti za vady?

Úspěšné uplatnění práva z odpovědnosti za škodu z vadného plnění není možné vázat na dodržení oznamovacích úkonů, které se uskutečňují v krátkých prekluzivních lhůtách a uplatňují se pro práva z odpovědnosti za vady. Rovněž je zde vyloučena vázanost práva z odpovědnosti za takto vzniklou škodu na jeho včasné domáhání se u příslušných orgánů v prekluzivních resp. promlčecích lhůtách, která jsou platné pro práva z odpovědnosti za vady. Docházelo by tak k substituci podmínek, které platí pro uplatnění práva z odpovědnosti za škodu podmínkami, jež jsou nutné pro uplatnění práva z odpovědnosti za vady. Předběžnou podmínkou, která musí být naplněna, aby bylo možné později uplatnit tyto práva u příslušných autoritativních orgánů, je oznámení těchto práv z odpovědnosti za vady v určitých lhůtách. Oznámení práv z odpovědnosti za vady se uskutečňuje buď ve formě notifikace anebo reklamace. Náš právní řád stanoví pro oznámení práv z odpovědnosti za vady poměrně krátké prekluzivní lhůty. To má svůj význam v tom smyslu, že v těchto případech je nezbytné co nejdříve zjistit, jestli budou práva z odpovědnosti za vady vůbec uplatněna. Jedná-li se například o faktickou vadu, bude po delší době mnohem náročnější její existenci vůbec zjistit. Naproti tomu zde není vážnější důvod, proč by úspěšné uplatnění práva z odpovědnosti za škodu (i když vzniklou z vadného plnění) mělo být podmíněno oznámením ve lhůtách, které jsou stanoveny pro oznámení práv z odpovědnosti za vady.

Pokud by se na právo z odpovědnosti za škodu vzniklou z vadného plnění nahlíželo jako na jedno ze speciálních práv odpovědnosti za vady, mělo by to za následek, že stejně jako právo z odpovědnosti za vady zanikne, pokud nebude oznámeno ve stanovených krátkých prekluzivních lhůtách. Docházelo by tak k neodůvodněnému podrobení práva z odpovědnosti za škodu přísnějšímu právnímu režimu práv z odpovědnosti za vady. To by

vedlo ke zcela nepřijatelnému závěru, že spolu se zánikem práv z odpovědnosti za vady v důsledku jejich neoznámení zanikne bez dalšího rovněž právo z odpovědnosti za škodu, které vzniklo z vadného plnění. Na závěr je potřeba zdůraznit skutečnost, že zjištění předpokladů pro vznik práva z odpovědnosti za škodu, včetně určení její výše, je na rozdíl od práv z odpovědnosti za vady časově náročnější.¹⁰⁹

Občanský zákoník v § 510 stanoví: „Uplatnění nároku z odpovědnosti za vady nevylučuje nárok na náhradu škody, která z vady vznikla.“

V citovaném ustanovení není zmíněno nic o tom, že by úspěšným uplatněním práva z odpovědnosti za vady bylo jakýmkoliv způsobem podmíněno i úspěšné uplatnění práva na náhradu škody. Právo na náhradu škody, která vznikla z vadného plnění je, co se týče svého základu i funkce, samostatné právo a je rozdílné od práv z odpovědnosti za vady. Z toho vyplývá, že právo na náhradu škody lze (za předpokladu naplnění nezbytných podmínek) uplatňovat vždy nezávisle na právech z odpovědnosti za vady.

V praxi nastávají případy, kdy nabyvatel vadného plnění nechal marně uplynout prekluzivní lhůtu pro uplatnění práv z odpovědnosti za vady a poté obsah plnění, který byl obsahem některého z těchto práv, uplatní později jako právo z odpovědnosti za škodu. Jak řešit tuto situaci?

Odpovědnost za škodu je možné použít k nápravě až další majetkové újmy, která vznikla mimo rámec smlouvy a lze ji kvalifikovat jako škodu. Tuto instituci ale není možné použít k odstranění – nápravě té újmy, která vznikla vadným plněním tj. újmy, která nastala v rámci smlouvy neboli porušením základní smluvní právní povinností bezvadně plnit. Z náhrady škody není možné učinit generální zavazovací důvod, přes který by bylo možné

¹⁰⁹ Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 227

napravit i tu újmu, která vznikla na základě speciálního zavazovacího důvodu, tj. porušení smlouvy poskytnout bezvadný předmět plnění.¹¹⁰

Jelikož práva z odpovědnosti za vady a práva z odpovědnosti za škodu jsou, jak již bylo zmíněno, dvě samostatná a nezávislá práva, uplatňuje se zde zásada, že uspokojení, kterého lze dosáhnout uplatněním některého ze zaniklých práv z odpovědnosti za vady, nelze dosáhnout uplatněním práva z jiného právního titulu, tedy ani z titulu odpovědnosti za škodu. Pokud by došlo k připuštění této možnosti, směřovalo by to k nepřipustnému obcházení právní úpravy práv z odpovědnosti za vady.

Odpovědnost za vady jako právní prostředek, který je speciálně určený a uzpůsobený pro určité a zákonem předvídané situace (náprava újmy vzniklá porušením smlouvy v důsledku samotného vadného plnění), vylučuje použití pro tytéž situace odpovědnost za škodu.

Zde uvádím příklad:

Občan X prodá občanovi Y nemocné domácí chovné zvíře, které občanovi Y nakazí jeho ostatní domácí zvířectvo a způsobí mu tak další újmu ve formě škody. Občan Y neuplatnil vůči občanovi X včas právo z odpovědnosti za vady. V důsledku toho nemá možnost takto zaniklé právo s úspěchem uplatnit ani nepřímo cestou práva na náhradu škody. S úspěchem však může vůči občanovi X uplatnit právo na náhradu té škody, která mu byla v dalším příčinném spojení způsobena tím, že koupené nemocné zvíře nakazilo jeho domácí zvířectvo. Včasné oznámení vad zeiziteli není podmínkou úspěšnosti této žaloby. Je však nezbytné, aby na straně X byly naplněny předpoklady, které se jinak vyžadují pro vznik povinnosti k náhradě škody, včetně zavinění.

Co se týče vzájemného vztahu práva z odpovědnosti za vady a práva z odpovědnosti za škodu, lze dovést tyto významné závěry:

¹¹⁰ Švestka, J. Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva. Universita Karlova Praha: 1976, s. 228

- Právo na náhradu škody, které představuje samostatné a nezávislé právo, není v případě, pokud škoda vznikla následkem vadného plnění, dalším zvláštním právem z odpovědnosti za vady. Je možné se proto úspěšně domáhat práva na náhradu škody bez ohledu na to, bylo-li včas oznámeno odpovědnému subjektu.
- To co tvořilo po věcné stránce obsah práv z odpovědnosti za vady, která nebyla převodci oznámena včas, anebo u kterých marně uplynula lhůta k jejich uplatnění u soudu, není možné úspěšně uplatnit u soudu cestou práva z odpovědnosti za škodu.¹¹¹

Zde uvádím příklad z judikatury R 1619/2001:

Majetková újma, spočívající nikoliv ve vadnosti samotného předmětu sjednané opravy, nýbrž ve znehodnocení opravované věci v důsledku vadně provedené opravy, je škodou, jež vznikla jako následek vadného provedení díla a je odškodnitelná v rámci náhrady škody. Újma, která spočívá ve vadném provedení opravy (úpravy), tj. ve vadnosti poskytnutého plnění, je napravitelná jen v rámci odpovědnosti za vady.¹¹²

6. Zákon č.59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku

Podle občanského zákoníku nevylučuje uplatnění nároku z odpovědnosti za vady nárok na náhradu škody, která z vady vznikla. Protože však speciální úpravu odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku občanský zákoník neobsahuje, bylo třeba využívat obecnou úpravu odpovědnosti za škodu. Protože tento druh odpovědnosti je založen na subjektivním principu (jeho předpokladem je zavinění, byť je presumováno), jeho využití pro náhradu škody, vzniklé vadou výrobku, bylo výrazně omezeno v neprospěch spotřebitele. Uvedený

¹¹¹ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 491

¹¹² Rozsudek Nejvyššího soudu, Sp. zn.: 25 Cdo 1619/2001

nedostatek odstraňuje zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku. Jde o zákon č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, novelizován zákonem č. 209/2000 Sb., který nabyl účinnosti 1. 4. 2000. Tento zákon je tedy vzhledem k občanskému zákoníku, obecnému právnímu předpisu (*lex generalis*), právním předpisem speciálním (*lex specialis*). Zákon výslovně zakotvuje dispozici poškozeného v oblasti volby právního režimu náhrady vzniklé škody.

Česká právní úprava je plně kompatibilní s obdobnou legislativní úpravou, platnou v Evropské unii – Směrnicí Rady a Evropského Parlamentu č. 85/374/EEC, doplněnou Směrnicí 1999/34 EC.

Úprava provedená zákonem č. 59/1998Sb., ve znění zákona č. 209/2000 Sb., rozšířila zvýšením požadavků na kvalitu a bezpečnost výrobku významným způsobem dosavadní soukromoprávní ochranu spotřebitele. Zároveň tato úprava představuje důležitý doplněk celkové veřejnoprávní ochrany spotřebitele, která je zakotvená především v zákoně o ochraně spotřebitele č. 634/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů a v zákoně o technických požadavcích na výrobky č. 22/1997 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Tato úprava je motivující jak pro výrobce, tak pro spotřebitele. Výrobce je motivován k tomu, aby uváděl na trh pouze bezpečné výrobky a aby je opatřil patřičnými instrukcemi. Na spotřebitele působí tato úprava v tom smyslu, aby výrobky užíval k určenému účelu, ke kterému mají sloužit, a v souladu s jejich návodem.

Základní rozdíl mezi původním způsobem uplatnění nároků na náhradu škody vzniklé v důsledku vady výrobku a mezi uplatněním těchto nároků v rámci zákona č. 59/1998Sb., spočívá v tom, že zákon č. 59/1998 Sb., zakládá objektivní odpovědnost výrobce za škody způsobené vadou výrobku, která se uplatní bez ohledu na to, zda k dané škodě na zdraví, životě či majetku osob došlo v důsledku zavinění (ať již úmyslného nebo z nedbalosti) výrobce nebo nikoliv. Tato odpovědnost se uplatňuje bez ohledu na to, zda mezi odpovědným subjektem a poškozeným existuje závazkový vztah.

Občanskoprávní a obchodněprávní úprava odpovědnosti za vady a odpovědnosti za škodu se nadále uplatní jako jediný způsob uplatnění nároků, které plynou z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku v těchto případech:

1. pro výrobky, které byly uvedeny na trh před účinností zákona č. 59/1998 Sb., tedy do 31. 5. 1998,

2. zcela mimo úpravu zůstávají:

- věcné škody, které nepřesáhnou hranici 5000 Kč,
- škody na věcech určených a užívaných k podnikatelským účelům,
- škody na vadném výrobku samotném,
- škody vzniklé v důsledku vady zemědělských a lesních produktů a zvíře, pokud tyto neprošly prvotním zpracováním,
- nehmotné škody,
- škody způsobené jadernými událostmi (tyto jsou však řešeny samostatně speciálním zákonem).¹¹³

6.1 Předpoklady uplatnění odpovědnosti za výrobek

Zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku ve svém § 1 stanoví: „Dojde-li v důsledku vady výrobku ke škodě na zdraví, k usmrcení, nebo ke škodě na jiné věci, než je vadný výrobek, určené a užívané převážně k jiným než k podnikatelským účelům, odpovídá výrobce poškozenému za vzniklou škodu, jestliže poškozený prokáže vadu výrobku, vzniklou škodu a příčinnou souvislost mezi vadou výrobku a škodou. Výrobce se může odpovědnosti zprostit pouze na základě skutečností stanovených v § 5.“¹¹⁴

Ustanovení § 1 vymezuje tři předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku:

- protiprávní úkon
- škoda

¹¹³ Lábíková, R. Obecná bezpečnost výrobků, Technické požadavky na výrobky, Odpovědnost za výrobek. Masarykova univerzita Brno: 2001, s. 166

¹¹⁴ § 1 zákona č. 59/ 1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku

- příčinná souvislost mezi protiprávním úkonem a škodou.

Ke vzniku odpovědnosti za škodu musí být naplněny stanovené předpoklady. Všechny předpoklady jsou objektivní povahy a nejsou závislé na zavinění škůdce. Protiprávní úkon spočívá v tom, že výrobce porušil povinnost dodat výrobek určité kvality. Požadavky, které jsou kladeny na tuto kvalitu, mohou vyplývat buď přímo ze zákona anebo jsou stanoveny závaznými technickými normami.

První věta § 1 zákona o odpovědnosti za výrobek zakládá objektivní odpovědnost výrobce za škodu vzniklou v důsledku vady výrobku. Podstatou je tedy objektivní odpovědnost výrobce, respektive dovozce za škodu na zdraví, či majetku za předpokladu, že existuje příčinná souvislost mezi vadou výrobku pocházejícího od výrobce a vzniklou škodou. Jedná se tedy o přísnou mimosmluvní (deliktní) objektivní odpovědnost výrobce. Prokázat protiprávnost, která spočívá v tom, že byl v rozporu se zákonem stanovenou právní povinností uveden do oběhu vadný výrobek, dále vznik i rozsah škody a příčinnou souvislost mezi vadou výrobku a vzniklou škodou musí poškozený.

Škodou se podle tohoto zákona rozumí škoda na zdraví, usmrcení anebo škoda na jiné věci, než je vadný výrobek, která je určena a převážně užívána k jiným než podnikatelským účelům.

Ustanovení § 6a zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku stanoví:

„Výrobce je povinen nahradit škodu na věci, za kterou odpovídá, jen v částce převyšující částku vypočtenou z 500 EUR kursem devizového trhu vyhlášeným Českou národní bankou v den, v němž škoda vznikla, nebo byla zjištěna.“

Pokud dojde vadným výrobkem ke způsobení škody na věci, tj. na věci spotřebitele určené pro osobní potřebu nebo spotřebu a zároveň tímto způsobem převážně užívané k jiným než podnikatelským účelům, hradí se jak skutečná škoda, tak ušlý zisk.

V případě škody na zdraví se použijí ustanovení § 444 až § 449. Hradí se náklady na léčení, ztráta na výdělků po dobu i po skončení pracovní neschopnosti, bolestné, náhrada za ztížení společenského uplatnění a ztráta na důchodu.

Dojde-li k usmrcení, jsou předmětem náhrady náklady spojené s pohřbem a náhrada majetkové újmy pozůstalým v souvislosti se ztrátou živitele náhrada nákladů na výživu pozůstalých.¹¹⁵

6.2 Pojem výrobce v zákoně o odpovědnosti za výrobek

Ustanovení § 2 zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku bylo novelizováno zákonem č. 209/2000 Sb. Toto ustanovení vymezuje pro účely tohoto zákona obsah pojmu „výrobce“. Za výrobce se považuje ten, kdo v konečné (finální) podobě výrobek nebo dodanou surovinu, resp. součást výrobku, skutečně vyrobil, to znamená, kdo se na jeho vzniku bezprostředně podílel (skutečný výrobce). Výrobcem (kvazi výrobcem) je podle tohoto zákona ten, kdo se sice na výrobě výrobku sám bezprostředně nezúčastnil, ale uvedl na výrobku své jméno, ochrannou známku nebo jiný rozlišovací znak, kterým se tak odlišuje od jiného výrobce, neboli osoba, která se za výrobce vydává. Pokud jde o výrobky dovezené v rámci obchodní činnosti za účelem prodeje, nájmu, nebo jiné formy užití, považuje se za výrobce pro účely tohoto zákona každá osoba, která výrobek doveze do České republiky (dovozce). Pokud není možné výrobce určit, ale je známa osoba, která výrobek spotřebiteli dodala, potom se tato osoba považuje za výrobce a tudíž za odpovědný subjekt podle § 2 písm. c) citovaného zákona, ledaže by ve lhůtě jednoho měsíce od uplatnění nároku na náhradu škody tento subjekt nesdělil poškozenému totožnost skutečného výrobce nebo osobu, která mu výrobek dovezla podle § 2 písm. b) citovaného zákona. Toto platí v tomto případě pouze tehdy, je-li výrobce podle § 2 písm. a) citovaného

¹¹⁵ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 559

zákonu znám. Hlavní cíl této úpravy spočívá tedy ve zjištění skutečného výrobce. Odpovědnost ostatních osob nastupuje až poté, pokud není možné výrobce zjistit.¹¹⁶

6.3 Pojem výrobek v zákoně odpovědnosti za výrobek

Ustanovení § 3 odst. 1 zákona o odpovědnosti za výrobek v aktuálním znění vymezuje pojem výrobek:

„Pro účely tohoto zákona je výrobkem jakákoliv movitá věc, která byla vyrobena, vytěžena nebo jinak získána bez ohledu na stupeň jejího zpracování a je určena k uvedení na trh. Výrobkem jsou rovněž součásti i příslušenství věci movité i nemovité, za výrobek se považuje i například elektřina.“

Výrobkem je ve smyslu úpravy tohoto zákona i plyn a dálkové dodání tepla. Jsou zde zahrnuty i odpady. Ze zvláštního právního režimu odpovědnosti za škodu podle tohoto zákona je vyloučeno poškození samotného výrobku. Zde se uplatní náprava z titulu odpovědnosti za vady.

6.4 Pojem vada výrobku v zákoně o odpovědnosti za výrobek

Vada výrobku pro účely zákona o odpovědnosti za výrobek je definována v § 4.

„(1) Výrobek je podle tohoto zákona vadný, jestliže z hlediska bezpečnosti jeho užití nezaručuje vlastnosti, které lze od něj oprávněně očekávat, zejména s ohledem na:

- a) prezentaci výrobku včetně poskytnutých informací, nebo
- b) předpokládaný účel, ke kterému má výrobek sloužit, nebo
- c) dobu, kdy byl výrobek uveden na trh.

¹¹⁶ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 559-560

(2) Výrobek nelze považovat za vadný pouze z toho důvodu, že později byl uveden na trh dokonalejší výrobek.“

Ustanovení § 4 zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku vychází z článku 6 směrnice. V zákoně o odpovědnosti za výrobek je použita formulace „z hlediska bezpečnosti jeho užití nezaručuje vlastnosti, které lze od něj oprávněně očekávat“. V pojetí českého zákona je tedy kladen důraz na zaručení vlastností výrobku, které se od něj očekávají, a to z hlediska bezpečnosti jeho užití. Odpovědnost za výrobek má chránit spotřebitele v tom smyslu, aby mu výrobky poskytovaly co nevyšší míru bezpečnosti.

Pokud nastane situace, že při prezentaci výrobku je výrobek užit způsobem, který je v rozporu s návodem, a uživatel užije výrobek v souladu s jeho prezentací, avšak dojde ke vzniku škody, pak uživatel, ač se domnívá, že jednal v dobré víře, nárok na náhradu vzniklé škody nebude moci uplatnit v režimu odpovědnosti za výrobek podle českého zákona.

Pod písmenem b) je v § 4 odst. 1 zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem uveden předpokládaný účel, ke kterému má výrobek sloužit. Rozumná osoba stanoví předpoklad, k jakému účelu má výrobek sloužit. Tvar výrobku, použité materiály, konstrukce, balení výrobku mohou občas přímo vybízet k jinému než určenému účelu užití a i přesto se může jednat o rozumně předpokládaný účel, kterému má výrobek sloužit.

Odstavec 2 § 4 zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku pouze konstatuje, že výrobek nelze považovat za vadný z toho důvodu, že později byl uveden na trh dokonalejší výrobek.¹¹⁷

6.5 Vymezení liberačních důvodů

Taxativní výčet liberačních důvodů je vymezen v ustanovení § 5 zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadnou výrobku.

„(1) Výrobce se zproští odpovědnosti za výrobek, prokáže-li, že:

¹¹⁷ Lábíková, R. Obecná bezpečnost výrobků, Technické požadavky na výrobky, Odpovědnost za výrobek. Masarykova univerzita Brno: 2001, s. 186-188

- a) výrobek neuvedl na trh nebo
 - b) s přihlédnutím k okolnostem lze předpokládat, že vada výrobku, která způsobila škodu, neexistovala v době, kdy výrobce uvedl výrobek na trh, nebo nastala později, nebo
 - c) že výrobek nevyrobil pro prodej nebo jinou formu použití pro podnikatelské účely ani že výrobek nebyl vyroben nebo jím šířen v rámci jeho podnikatelské činnosti nebo
 - d) že vada výrobku je důsledkem plnění těch ustanovení právních předpisů, která jsou pro výrobce závazná, nebo
 - e) že stav vědeckých a technických znalostí v době, kdy uvedl výrobek na trh, neumožnil zjistit jeho vadu.
- (2) Výrobce součásti výrobku se odpovědnosti zproští, jestliže prokáže, že vada byla způsobena konstrukcí výrobku, do něhož byla součást výrobku zapracována, nebo byla způsobena návodem k výrobku.
- (3) Výrobce se odpovědnosti zcela nebo zčásti zproští, jestliže prokáže, že vznik škody způsobil svým jednáním nebo opomenutím poškozený nebo osoba, za kterou je poškozený odpovědný.“

Výrobce se tedy podle prvního liberačního důvodu zproští odpovědnosti za výrobek, pokud prokáže, že výrobek neuvedl na trh. Tento liberační důvod je reakcí na skutečnost, že uvedení výrobku na trh představuje dobrovolný volní akt ze strany výrobce. Výrobce nebude odpovědný za výrobek, pokud se jedná o výrobek, který mu byl zcizen.

Podle druhého liberačního důvodu se výrobce zproští odpovědnosti za výrobek, jestliže prokáže, že s přihlédnutím k okolnostem lze předpokládat, že vada výrobku, která způsobila škodu, neexistovala v době, kdy výrobce uvedl výrobek na trh, nebo nastala později. Neexistence vady, která způsobila škodu, se prokazuje k okamžiku uvedení výrobku na trh. Výrobce není odpovědný za výrobek, pokud se jedná o výrobek, jehož vada vznikla po uvedení výrobku na trh bez jeho přičinění. To může být způsobeno buď neodbornou přepravou nebo nedodržením stanovených skladovacích podmínek v rámci distribuce výrobku a v rámci jeho užívání spotřebiteli.

Třetí liberační důvod spočívá v tom, že výrobce prokáže, že výrobek nevyrobil pro prodej nebo jinou formu použití pro podnikatelské účely, ani že výrobek nebyl vyroben nebo jím šířen v rámci jeho podnikatelské činnosti. Tento liberační důvod tak reaguje na situace, kdy výrobce sice výrobek vyrobí, ale tento není určen k šíření-uvedení na trh. Zmíněné ustanovení se bude aplikovat v souvislosti s prototypy výrobků, případně exponáty určenými na výstavy anebo se zkušebními vzorky.

Čtvrtým liberačním důvodem je skutečnost, že vada výrobku je důsledkem plnění těch ustanovení právních předpisů, která jsou pro výrobce závazná. Účelem tohoto liberačního důvodu je reakce na situaci, kdy výrobce plní požadavky právních předpisů a v důsledku plnění těchto požadavků vyrobí vadný výrobek. V případě, že by ale dané předpisy neplnil, nemohl by výrobek uvádět na trh a jeho výroba by tak neměla smysl. Pokud si je ovšem výrobce vědomý toho, že jsou s plněním požadavků právních předpisů pro daný výrobek spojená určitá rizika ovlivňující bezpečnost výrobku, může to znamenat, že na trh neuvádí bezpečné výrobky. Pokud ovšem výrobce uvede výrobky na trh a ukáže se, že některý z takovýchto výrobků je vadný, neměl by mít možnost ani za předpokladu řádného splnění požadavků právních předpisů, úspěšně uplatnit tento liberační důvod.

Pátý liberační důvod stanoví, že výrobce se zproští odpovědnosti za výrobek, jestliže prokáže, že stav vědeckých a technických znalostí v době, kdy uvedl výrobek na trh, neumožnil zjistit jeho vadu. Tento liberační důvod má svůj význam, pokud se jedná o výrobce těch průmyslových odvětví, ve kterých dochází v důsledku rychlosti vědeckotechnického rozvoje k častým změnám.

Šestý liberační důvod je určen výrobcům součásti výrobku, kdy se výrobce zproští odpovědnosti za výrobek, jestliže prokáže, že vada byla způsobena konstrukcí výrobku. Smyslem tohoto liberačního důvodu je chránit výrobce součásti výrobku v případě, kdy výrobce vyrábí bezpečné a kvalitní výrobky, která se zapracováním do konečného výrobku, konstrukcí konečného výrobku či nesprávným návodem k finálnímu výrobku stanou vadnými.

Sedmý liberační důvod je důvod, který může vést ke zproštění se odpovědnosti ze strany výrobce nebo k jejímu omezení. Zde se může výrobce odpovědnosti za výrobek zcela nebo zčásti zprostit, pokud prokáže, že vznik škody způsobil svým jednáním nebo opomenutím poškozený anebo osoba, za kterou je poškozený odpovědný.¹¹⁸

6.6 Zákaz vyloučení nebo omezení odpovědnosti za výrobek předem

Ustanovení § 8 zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku stanoví:

„Povinnost výrobce nahradit škodu způsobenou vadou jeho výrobku podle tohoto zákona nezle předem vyloučit ani omezit jednostranným prohlášením nebo dohodou. Ujednání, která by takové vyloučení nebo omezení umožňovala, jsou neplatná od samého počátku.“

V případě, že spotřebitel podepíše smlouvu, která předem vylučuje nebo omezuje odpovědnost za výrobek, je tato smlouva od okamžiku jejího vzniku neplatná. Rovněž také dohody, které by předem vylučovaly nebo omezovaly povinnost výrobce nahradit škodu v rámci odpovědnosti za výrobek, by byly neplatné, a to absolutně, podle § 572 odst. 2. občanského zákoníku.¹¹⁹

Tento zvláštní zákon stanoví pro promlčení práv na náhradu škody vzniklé vadou výrobku subjektivní tříletou promlčecí dobu. Tato tříletá subjektivní promlčecí doba počíná běžet ode dne, kdy se poškozený dozvěděl, nebo kdy lze důvodně předpokládat, že se mohl dozvědět o škodě, o vadě a o totožnosti výrobce neboli o tom, kdo za škodu způsobenou vadou odpovídá. Vedle této tříleté subjektivní promlčecí doby běží desetiletá prekluzivní lhůta k uplatnění práva na náhradu škody způsobenou vadou výrobku. Tato prekluzivní lhůta se počítá ode dne, kdy výrobce uvedl konkrétní vadný výrobek na trh.

¹¹⁸ Lábíková, R. Obecná bezpečnost výrobků, Technické požadavky na výrobky, Odpovědnost za výrobek. Masarykova univerzita Brno: 2001, s. 189-194

¹¹⁹ Lábíková, R. Obecná bezpečnost výrobků, Technické požadavky na výrobky, Odpovědnost za výrobek. Masarykova univerzita Brno: 2001, s. 196-197

Odpovědnost stanovená zkoumaným zvláštním zákonem je vyloučena v případě jaderných škod, protože tyto případy jsou speciálně upraveny zákonem č. 97/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření, ve znění pozdějších předpisů.

Příklad:

Výrobce kokosek uváděl na obalu, že výrobek se skládá z cukru, kokosu a vaječného bílku. Neuváděl již, že občas těsto zahušťuje strouhankou z pšeničného pečiva. Taková informace je klamavá a jistě je postižitelná z tohoto titulu. Pokud kokosky v dobré víře zakoupí a požije osoba trpící celiakií, jež je odkázaná na bezlepkovou dietu, je třeba však nahlížet situaci přísněji. Podle údaje o složení výrobku byly tyto kokosky zcela v souladu s její dietou. Vzhledem k přidané strouhance, jež není uvedena v informaci, však může být osoba následkem požití kokosek silně poškozena na zdraví. Nepřijatelná je obrana výrobce, že neměl „o lidech trpících celiakií, kterým může lepek silně ublížit, ani tušení“. Podle zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku je výrobce odpovědný za způsobenou škodu na zdraví, neboť „užití nezaručuje vlastnosti, které lze od něj oprávněně očekávat zejména s ohledem na poskytnuté informace“, a jde tedy o vadu výrobku ve smyslu předmětného zákona.

Zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, který stanoví odpovědnost výrobce za uvedenou škodu, nepostihuje případy, kdy se výrobce zproští odpovědnosti, neboť vada výrobku vznikla později, tedy například v době přepravy výrobku k prodávajícímu. V takovém případě zbývá poškozenému pouze použití obecné úpravy občanskoprávní odpovědnosti za škodu, jež má subjektivní charakter a spotřebitel musí prokázat viníkovi alespoň nevědomou nedbalost.

Příklad:

Distributor pohonných hmot dodal prodejci (čerpací stanici) motorovou naftu, kterou mu přečerpal do nádrže s benzínem Natural 95. Prodejce nevěděl o pochybení distributora. Spotřebitelé natankovali do automobilů takto znečištěný benzín, čímž každému záhy

vznikla škoda na motoru ve výši několika desítek tisíc Kč. Výrobce se odpovědnosti zprostil, neboť výrobek nebyl vadný v době, kdy byl dán do oběhu. Vadu nepochybně způsobil distributor, který naftu nesprávně přečerpál. Je však možno usuzovat, že vinu nese prodejce, který měl provést kontrolu přečerpání. Spotřebitel však musí zavinění kohokoliv z nich prokázat.

Závěrem

Diplomová práce je zaměřená na vzájemný vztah práv z odpovědnosti za škodu a z odpovědnosti a vady. V první řadě jsem se pokusila vysvětlit každý z těchto institutů zvlášť a v závěru práce jsem se zabývala jejich vzájemným vztahem.

V úvodní kapitole nastiňuji obraz právní odpovědnosti v rovině právní teorie a přináším pohled na vznik a obsah právní odpovědnosti. V této kapitole poukazuji na nejednotné vnímání pojmu právní odpovědnosti, které vede ke značné názorové roztržitosti.

Jedním z hlavních úkolů právního řádu je zabezpečit prostřednictvím právních norem spolu s donucovací mocí státu ochranu společnosti i jednotlivců před vznikem škod. Má být poskytnuta ochrana jak jejich zdraví, majetku, ale i přírodě a životnímu prostředí. Právní řád uskutečňuje tento úkol prostřednictvím předcházení vzniku škod, což bylo předmětem druhé kapitoly. Kladla jsem zde důraz na generální a speciální prevenci a objasnila, v čem spočívají. Generální prevenční povinnost ukládá všem počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám jak na zdraví, tak na majetku, přírodě a životním prostředí. Speciální prevenční povinnost pak ukládá tomu, komu škoda hrozí, zakročit k jejímu odvrácení způsobem přiměřeným okolnostem ohrožení.

Třetí kapitolu jsem věnovala odpovědnosti za škodu. Odpovědnost za škodu představuje významný institut a v této kapitole popisuji, jak důležitou funkci v právním rádu tento institut plní. V této kapitole proto podrobně rozebírám předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu. K jejich přiblížení jsem připojila závěry soudní praxe, jež se k naplnění předpokladů vzniku odpovědnosti za škodu vyjadřují. Zmiňuji se také o subjektech odpovědnosti za škodu.

Ve čtvrté kapitole věnuju pozornost odpovědnosti za vady. Rovněž se zde zabývám funkcemi tohoto institutu. Za klíčovou část této kapitoly můžu označit výčet podmínek, které jsou potřebné pro založení odpovědnosti za vady, a podrobně je vysvětluji. Tato

kapitola také podává odpověď na otázku, co lze chápat jako vadu a obsahuje třídění vad podle různých hledisek. Vysvětlují zákonnou odpovědnost, zákonnou záruku a smluvní záruku po obsahové stránce.

Předposlední kapitola má název vzájemný stav práv z odpovědnosti za vady a z odpovědnosti za škodu. V praxi dochází často k tomu, že v důsledku přenechání vadného předmětu plnění vznikne vedle majetkové újmy představované vadou znehodnocující samotný předmět plnění navíc i další majetková újma v podobě škody. Odpovědnost za vady vzniká v důsledku vadného plnění a způsobená škoda založí odpovědnost za škodu. V této kapitole se zaměřuji na to, jaké újmy tyto instituty napravují, a poukazuji na rozdíly mezi nimi a vysvětluji jejich vzájemný vztah.

V šesté kapitole jsem se zaměřila na zákon č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku. V této kapitole jsem se věnovala vymezení základních pojmů pro účely tohoto zákona. Zabývala jsem se předpoklady pro uplatnění odpovědnosti za výrobek a stanovením liberačních důvodů, kdy se výrobce zproští odpovědnosti za výrobek.

Seznam literatury

- Fiala, J., Kindl, M. a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007
- Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M., Hochman, J., Kobliha, I., Ondruš, R. *Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním*. Praktická příručka. Praha: Linde, 2005
- Knapp, Viktor. *O vzájemném vztahu právní normy a chování jí upraveného*. Filozofický časopis, 1957
- Knapp, V. *Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu*. Praha: Stát a právo, 1956
- Knappová, M. *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003
- Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. Svazek 2. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2006
- Míšek, B., Ptáček, L. *Zkoušení materiálu a výrobků bez porušení*. 2. rozšířené vydání. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1973
- Občanský zákoník* podle stave k 19. 10. 2009, č. 40/1964 Sb. v úplném znění, sagit
- Plecitý, V., Vrabc, J., Salač, J. *Základy občanského práva*. 4. rozšířené vydání. Plzeň: 2009
- Švestka, J. *Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva*. Universita Karlova Praha: 1976
- Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008
- Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009
- Lábíková, R. *Obecná bezpečnost výrobků. Technické požadavky na výrobky. Odpovědnost za výrobek*. Masarykova univerzita v Brně: 2001

Seznam užitých zkratek:

- R Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek vydávaná Nejvyšším soudem ČSFR, Nejvyšším soudem ČR a Nejvyšším soudem SR (do 31.12.1992) a Nejvyšším soudem ČR (od 1.1.1993)
- obč. zák. zákon č. 40/1964 občanský zákoník, v platném znění

Résumé

My diploma is focused on mutual relationship between the title from liability for damage and the title from liability for defect. Firstly, I tried to explain every institute separately and in the end of my work I dealt with their interrelation.

In the first Chapter I outline a picture of civil liability in the level of juristic theory and I bring a view on the origin and content of civil liability. In this Chapter I point out that the understanding of the term of civil liability is non-uniform, which leads to serious opinion fragmentation.

One of the main tasks of the legal order is to ensure the protection of the society and individual from the conception of damage with the aid of legal rules together with coercive state authority. It means that the protection of their health, property, as well as nature and the environment should be provided. Legal order realizes this task through the prevention of damage conception, what was the object of the second Chapter. I place emphasis on general and special prevention and I clarify in what they vest. General duty prevention imposes to everybody to act so, that no damage to health, property, nature or the environment will happen. Subsequently, special duty prevention imposes to the person, who possesses the risk of damage, to act within the context of its distraction and that in the adequate manner of imminent circumstances.

The third Chapter is devoted to liability for damage. Liability for damage is significant institute and I describe here how important function this liability fulfils in legal order. The basic presumptions of the damage conception are malfeasance or let us say event, damage and causal relationship qualified by law. Thereupon I analyze the presumptions of the liability for damage conception in this Chapter. To draw near these premises I attached further conclusions of judicial practice, which express opinions of premises' fulfilment of liability for damage conception. I mentioned also subjects of liability for damage.

The next Chapter deals with liability for defect. I describe here the function of this institute. Key target of this Chapter is the list of premises which are necessary for the inception of liability for defect and I tried to analyze them. You can find here also the answer for the question what can we understand under the term of defect and I place here also categorisation of defects in accordance with various perspectives. I explain legal liability, legal guarantee and warranty by content.

The fifth Chapter is called “Mutual relationship between the title from liability for damage and the title from liability for defect.” In practice it happens often, that in consequence of defective deliverable cession, occurs in addition to loss of property represented by the defect which devaluates the deliverable alone, moreover a loss of property as damage. Liability for damage occurs due to faulty performance. Damages can be claimed through the liability for damage. In this Chapter I describe the losses which these institutes retrieve and I point at differences between them and I explain their correlation.

In the sixth Chapter I focused on the Act that deals with damage caused by defective product. I defined fundamental concepts of law as used in the Act as well as emphasized the presumption for asserting liability and stipulated the reasons for liberation that enable the producer of the defective product to exculpate from liability.

THE RELATIONSHIP BETWEEN LIABILITY FOR DAMAGE AND LIABILITY FOR DEFECT

- **liability (odpovědnost)**
- **damage (škoda)**
- **defect (vada)**